

ANTON
PAVLOVIČ
ČEHOV
DOGAĐAJ
I DRUGE PRIČE
O DJECI

LEKTIRA
NARODU

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
8

ŠKOLEGIJUM

LEKTIRA

8

Anton Pavlovič Čehov,
Događaj i druge priče o djeci

Izdavač:

Mas Media Sarajevo
Fond otvoreno društvo BiH

Za izdavača:

Emina Šukalo
Dobriša Govedarica

Urednik biblioteke:

Nenad Veličković

Prevod i pogovor:

Linda Prugo-Babić

Predgovor:

Edin Salčinović

Korektura:

Sandra Zlotrg

Dizajn:

Asim Đelilović

DTP:

Boriša Gavrilović

Tiraž:

2000 primjeraka

Anton Pavlovič Čehov

DOGAĐAJ
i druge priče o djeci

S ruskog prevela Linda Prugo-Babić

Sarajevo, 2015.

Sadržaj

7

Predgovor

Edin Salčinović

NIŠTA TU NIJE RIJEŠENO

19

OSTRIGE

25

VANJKA

31

DJEČURLIJA

39

DOGAĐAJ

45

GRIŠA

49

BJEGUNAC

59

DJEČACI

67

KOD KUĆE

79

ZINOČKA

87

ŽELJNA SNA

95

Pogovor

Linda Prugo-Babić

PRIJEVOD I PREVOĐENJE,
LIJEPE A NEVJERNE ŽENE,
IZDAJNICI I LAŽNI PRIJATELJI

Predgovor
Edin Salčinović
NIŠTA TU NIJE RIJEŠENO

Premlad da bio realist, prestar da bi bio modernist, Čehov živi na razmeđu epoha (1860–1904). U udžbenicima historije književnosti ne predstavlja ga se kao tipičnog predstavnika neke književne epohe ili stilske formacije. Ali, zahtjev da nešto u književnosti treba biti tipično možemo odbaciti već onog trenutka kada shvatimo da književna evolucija nije kontinuiran tok, nije baštinjenje određenog imetka, nego je proces smjenjivanja oblika koji se međusobno bore, s ponovnim osmišljavanjem tih oblika, sa skokovima, raskidima, itd.(1)

Možda nije tipičan predstavnik niti jedne epohe, ali Čehova se uobičajeno svrstava među najvažnije dramaturge i pisce kratke priče u historiji književnosti, nezaobilazan je u svim pokušajima sistematiziranja i sintetiziranja historije

(1) O pitanju književne evolucije, više možete saznati u knjizi *Uskrsnuće riječi*, Viktor Šklovski, Stvarnost, Zagreb, 1969.

književnosti, a naročito je zanimljiv književnim teoretičarima koji se bave izučavanjem forme i strukture književnog djela (npr. B. V. Tomaševski, B. A. Uspenski itd.).

Činjenica da mnogi uvaženi autori, koji su život posvetili proučavanju književnosti, smatraju da je Anton Pavlovič Čehov jedan od najznačajnijih pisaca u historiji književnosti, mogla bi nam biti dovoljna da ga uvrstimo u program školske lektire. Ali ne samo kao književnu ilustraciju perioda realizma. Određujući se prema realistima koji su smatrali da je književnosti, a osobito romanu (prozi), potrebna *infuzija života*, svakodnevne zbilje, kako bi i umjetnost sama lakše postala dio te zbilje,⁽²⁾ on u knjizi *Pisma o kratkoj priči, drami i drugim književnim pitanjima* piše:

Umjetnik ne treba da bude sudija svojih likova i njihovih razgovora, već samo nepristrasan svjedok. Jednom sam prisluškivao razgovor dvojice Rusa o pesimizmu; ništa nije bilo riješeno – i moj je posao bio da taj razgovor prenesem tačno kao što sam ga čuo i prepustim poroti – to će reći čitaocima, da ocijene njegovu vrijednost. Moj posao je samo da budem talentovan tj. kadar... da osvjetlim likove i govorim njihovim jezikom.⁽³⁾

Primjećujemo da Čehov stvarnost želi prikazati vjerno, bez strasti, objektivno i bezlično. Međutim, u navedenom iskazu ključna je riječ *osvijetlim*. Na šta Čehov misli kada kaže da je njegov posao *osvijetliti* likove?

Većina priča u ovoj knjizi konstruirana je po istom principu po kojem Čehov kaže da je prenio razgovor dvojice Rusa o pesimizmu: ništa tu nije riješeno. U priči *Vanjka* devetogodišnji dječak Vanjka Žukov, koji šegrtuje kod obučara Aljahina, koristi priliku dok su gazde i kalfe na jutarnjoj misi

(2) O koncepciji realizma možete se informisati u knjizi *Povjesna poetika romana*, Viktor Žmegač, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1987.

(3) *Letters on the Short Story, the Drama and other Literary Topics*, selected and edited by Louis S. Frieland, Ayer Co Pub, New York, 1965.

da djedu napiše pismo u kojem se tuži na sudbinu. Vanjka, *bojažljivo se osvrćući prema vratima i prozoru prije nego što će napisati prvo slovo*, u pismu moli djeda da dođe po njega i odvede ga na selo. Iz pisma koje Vanjka piše čitalac saznaje da ga gazde tuku, da mu se kalfe rugaju, da mu ne daju jesti, da mora spavati na trijemu... Između dijelova pisma čitaocu su predstavljena dječakova sjećanja: *Sjetio se kako je deda uvijek išao u šumu po jelku za gospodu i vodio sa sobom unuka. Kako je to bilo dobro vrijeme!* Na kraju Vanjka adresira pismo *dedi na selo*, pa malo razmislivši doda *Konstantinu Makariću*. Nakon što dragocjeno pismo ubaci u prvi poštanski sandučić, Vanjka slatko usni. Čitalac, međutim, ne može biti spokojan jer zna šta Vanjka želi, zna da gazde s njim nehumano postupaju, zna kako je bio sretan na selu, pa i sam želi da se dječak vrati tamo, ali zna i to da pismo neće doći Konstantinu Makariću. Postoji problem, postoji htijenje, ali ništa tu nije riješeno.

U priči *Ostrige* gladni dječak se zasiti ostrigama, ali čitalac zna da je bolestan i da njegov otac opet mora prositi. Ništa tu nije riješeno. U priči *Griša* dječaku od dvije godine i osam mjeseci kuharica daje da popije iz njene čaše. Griša je kasnije u bunilu, gori i brblja pa počinje plakati, a majka mu, misleći da se prejeo, daje kašiku ricinusovog ulja. Ništa tu nije riješeno. U priči *Željna sna*, dadilja Varka, djevojčica od trinaest godina, smatrajući da je dijete koje čuva izvor sve njene nesreće, nagne se nad kolijevku i zadavi ga. Potom brzo liježe na pod, smije se od radosti što napokon može spavati, i minutu kasnije čvrsto spava. Ništa tu nije riješeno. Slične primjere naći ćemo i u ostalim pričama (izuzetak je priča *Zinočka*, ali o njenoj kompoziciji ćemo govoriti nešto kasnije). Zapažamo da su priče u ovom izboru crtice ili sličice iz svakodnevnog života. Vrijeme trajanja radnje najčešće je jako kratko, od nekoliko minuta do nekoliko sati (izuzeci: *Zinočka*, *Dječaci*). Stičemo dojam da je Čehov u ovim pričama ot-

kinuo početke i završetke. U jednom pismu, koje u knjizi *Energija zablude* citira Viktor Šklovski, Čehov piše svome bratu: *Siže mora da bude nov, a fabula može da nedostaje.*(4) Prema Čehovljevom mišljenju, o načinu vođenja fabule ovisi i način vođenja čitaočeve pažnje. A on je želi dovesti do tema pesimizma, nesreće, usamljenosti i zlostavljanja (Vanjka Žukov), zanemarivanja, neodgovornosti (dadiljinog, u priči *Griša*), ravnodušnosti, okrutnosti (*Događaj*) itd. Čineći tako Čehov odustaje od tradicionalne fabule. Ako su nas njegove riječi upućivale na to da je on realist, njegov postupak nas u tome razuvjerava. Zbog čega bi jedan tipični realist priči otrgnuo početak i kraj? Sam Čehov, ni u pričama ni u dramama, nije pravio sretne krajeve. *Sretne završetke će imati drugo čovječanstvo, sretno čovječanstvo koje će umjeti da živi bez rata, koje će stvoriti drugu ljubav...*(5), piše još kao mladić u jednom humorističkom časopisu. On očito ne vjeruje u realističko pripovijedanje kao dobar način da se stvarnost prikaže vjerno, bez strasti, objektivno i bezlično. Iako njegove priče, stavljene u kontekst historije književnosti, istovremeno bacaju svjetlo i na realizam i na modernizam, omogućavajući nam da u stanovitoj mjeri spoznamo karakteristike obiju ovih umjetničkih koncepcija, baviti se samo time u nastavi premalo je što od Čehova možemo dobiti.

(4) Odnos fabule i sižea je previše složen da bismo ga ovdje razmatrali. Ipak ćemo, pojednostavljujući, u nekoliko rečenica ukazati na osnovne karakteristike tog odnosa. Fabula je građa za sižejno oblikovanje. Recimo: postariji čovjek odluči se odmetnuti na dugi put. Putovanje može biti komično. Ili starca mogu orobiti razbojnici. Mnogo je mogućnosti. Ono što nazivamo sižeo jeste dobro pronađena forma analize predmeta i priča o predmetu. U osnovi sižea skoro uvijek leži stvarni sukob, na različite načine prevaziđen u različito vrijeme.

(5) Na to skreće pažnju Viktor Šklovski u pomenutoj knjizi *Energija zablude*.

Kada čitamo kako je Čehov kao umjetnik *samo nepristran svjedok* i kako *prenosi razgovor onako kako ga je čuo*, mi ne zaboravljamo da ga je neko drugi, jednako nepristran, mogao čuti drugačije. Odnosno, mogao ga je upamtiti ili razumjeti drugačije. Također ne zaboravljamo da je odlukom da prenese baš razgovor dvojice Rusa o pesimizmu Čehov već načinio jedan izbor. Znači li to da su razgovori o pesimizmu ruski razgovori, ili možda da Rusi, više nego drugi narodi, imaju razloga razgovarati o pesimizmu? Sigurno da ni u jednom slučaju nije tako. Očito da pisac ima govornu ulogu u priči i da nam s nekom namjerom prenosi razgovor dvojice Rusa o pesimizmu kao što s nekom namjerom pripovijeda o Vanjki Žukovu, Griši, Serjoži Bikovskom ili Volodi i Čečevicinu. Taj glas koji se skrio iza tobožnje neutralnosti i odabrao o čemu će i kako govoriti očito je jedan od najvažnijih autorovih efekata. I po svemu je još jedan kompozicioni problem. Možemo ga nazvati problemom odabira tačke gledišta. Čehov će *osvijetliti* likove tako što će odabrati tačku gledišta sa koje će predstaviti njih i svijet kojem pripadaju.

Najopštiji nivo književnog djela na kojem se može ispoljiti tačka gledanja je nivo vrednovanja. Autor, kako je već rečeno, u djelu vrednuje svijet koji prikazuje. Ta tačka u načelu može biti tačka gledišta samog autora, ali isto tako mogu postojati i drugi subjekti koji donose vrijednosne sudove – junak A može vrednovati junaka B i sl. Iako to nije pravilo, jer u književnim djelima ponekad postoji više ravnopravnih tački gledišta, često postoji jedna dominantna. Njoj su podvrgnuta sva ostala vrednovanja. (Naprimjer, junak A može vrednovati junaka B, ali autor donosi konačni sud. Moguće su različite kombinacije.)(6) U pričama

(6) Iscrpnu analizu problema tačke gledišta možete naći u knjizi *Poetika kompozicije*, B. A. Uspenski, Nolit, Beograd, 1979.

koje ovdje razmatramo, dominantna tačka gledanja je jasno izražena. Svaka priča ima jednu centralnu figuru; u većini priča su djeca centralne figure (izuzeci su *Kod kuće* i *Zinočka*) i tom centralnom figurom određena je dominantna tačka gledišta. U priči *Vanjka* čitaocu je svijet predstavljen onakvim kakvim ga vidi Vanjka Žukovski, u priči *Bjeginac* onako kako ga vidi Paška (Pavel Galaktionov), u priči *Događaj* onako kako ga vide Vanja i Nina, u priči *Dječaci* onako kako ga vide Volodine sestre Katja, Sonja i Maša itd.

Evo nekoliko rečenica koje to ilustriraju:

Paška je saznao da se ne zove Paška, već Pavel Galaktionov, da ima sedam godina, da je nepismen i da je bolestan još od Uskrsa (Bjeginac);

Čika Petruša obično ne dolazi sam. S njim dolazi i Nero, veliki crni pas danske pasmine... (Događaj);

Da sam u tim trenucima u bolnici, liječnici bi morali napisati na mojoj pločici: Fames – bolest koje nema u medicinskim udžbenicima (Ostrige);

Saznale su da će dječaci morati propješačiti nekoliko hiljada vrsta, a da će se na svom putu morati boriti sa tigrovima i divljacima, zatim će tražiti zlato i bjelokost, ubijati neprijatelje, postati gusari, piti džin i napokon, ženiti ljepotice i obrađivati plantaže (Dječaci).

Primjećujemo da je prikazani svijet osvijetljen tonovima dječije spoznaje. Ipak, primjećujemo i da nisu svi primjeri isti. U trećem primjeru (*Ostrige*) iskaz je dat u prvom licu, dok je u ostala tri primjera u trećem licu. I dok je sasvim jasno kako je i zašto u *Ostrigama* svijet predstavljen iz dječakove perspektive, ostala tri primjera mogu nam izgledati zbunjujuće, tj. mogu nas navesti da se zapitamo kako na različite načine autor postiže isti efekat. Autor može predstaviti nečiju tačku gledišta opisujući svijet riječima koje su karakteristične za iskaze likova u određenim situacijama. Tako u drugom primjeru (*Događaj*) saznajemo da čika Pe-

truša obično ne dolazi sam. Ovaj događaj opisan je sa tačke gledišta Vanje i Nine, a to nam signaliziraju riječi kojima je čovjek koji dolazi oslovljen – *čika Petruša*. Osim toga, djeci je zanimljiv pas koji dolazi sa *čika Petrušom*, pa zbog toga kažu da on *obično ne dolazi sam*. Treći način na koji se može predstaviti tačka gledišta je slučaj kada se podudaraju prostorne pozicije pripovjedača i likova. Naprimjer, u priči *Dječaci* Volodine sestre se prišuljaju uz vrata i osluškuju šta rade dječaci. Tako saznamo da oni planiraju bjekstvo i odlazak u Ameriku. Četvrta mogućnost je da se događaji opišu prema činjenicama koje su poznate nekom od likova. To nam ilustrira gore citirana rečenica iz priče *Dječaci* – o težini poduhvata na koji se spremaju otisnuti Voloda i Čečevicin mi znamo tačno onoliko koliko su saznale Volodine sestre, što će reći da su nam poznate samo dječije fantazije. No, kako smo već rekli, nije u ovom izboru uvijek dominantna dječija perspektiva; u priči *Kod kuće* centralna figura je Jevgenij Petrovič Bikovski, kojem je guvernanta saopštila da njegov sedmogodišnji sin Serjoža puši cigarete. Samo je u priči *Zinočka* tačka gledišta složenije predstavljena. Na početku čitalac saznaje da je u seljačkoj kolibi na sijenu zanoćilo društvo lovaca. U dvije riječi mu je saopšteno da lovci pričaju priče. Sve je to ispričano uz dozu komike. Nakon što su ispričane sve priče, izdvaja se *najdeblji od lovaca, koji je u mraku ličio na stog sijena* i priča priču iz svog djetinjstva. On pripovijeda o svojoj guvernanti Zinočki, koja je tajno ljubovala sa njegovim bratom, a on je odao njihovu ljubav. Iako se prisjeća događaja iz djetinjstva, vremenska distanca sa koje sada posmatra te događaje omogućava mu da ih vidi u drugom svjetlu i da komentariše. Tako prepričavajući kako ga je guvernanta podučavala štetnosti ugljendioksida kaže: *Ta nesretna Pasja špilja pored Napulja je hemijska mudrost i nijedna se guvernanta neće usuditi da ode dalje od nje*. Očito je da ovo primjećuje zreo čovjek, ša-

ljivdžija, a mogućnost ovakvog komentiranja unijela je vedre i komične tonove u priču o *vječnoj mržnji*. Interesantno je da su obje priče u ovom izboru, u kojima je svijet opisan iz tačke gledišta odraslih, blago komične, pa iako nakon njih ostaje doza gorčine, ipak se čuju i vedri tonovi.

Iz Čehovljevih priča, dakle, možemo naučiti i koliko je važno znati prepoznati tačku gledišta sa koje autor opisuje svijet. Međutim, pisac se ne odlučuje samo za tačku gledišta. On, kako je ranije spomenuto, bira i temu o kojoj će pripovijedati. U tom smislu priče u ovoj knjizi se mogu podijeliti u dvije grupe: one sa socijalnom temom i one o odrastanju. Priče sa socijalnom temom su: *Ostrige*, *Vanjka*, *Bjegunac* i *Željna sna*, dok su priče o odrastanju: *Kod kuće*, *Događaj*, *Zinočka*, *Dječaci*, *Griša* i *Dječurlija*. Podjela sama po sebi nije toliko bitna da bismo je se morali striktno i dosljedno držati. Načinjena je tek da bi nam bilo lakše tumačiti osnovnu ideju priča.

U pričama sa socijalnom temom u žihu pripovjedačkog interesovanja stavljen je socijalni status likova. To su djeca siromašnog porijekla nad kojom se vrši ili je izvršena neka nepravda. U pričama *Vanjka* i *Željna sna* djecu ugnjetavaju gazde. U priči *Ostrige* dječak živi sa ocem koji je prinuđen prositi. *Ostrige* postaju simbol koji naglašava kontrast između bogatih i siromašnih (*Odjednom počinjem žvakati nešto tvrdo. Čuje se hrskanje. – Ha-ha! On jede ljušture! – smije se gomila*). Sažaljenje koje Čehov računa da će probuditi kod čitaoca proizlazi iz činjenice da je na kraju priče socijalni status junaka nepromijenjen. U priči *Željna sna* promjena je prividna – Varka na kraju uspije zaspati, ali je prije toga počinila ubistvo. Iako su početni odnosi izmijenjeni, čitalac zna da se njen socijalni status nije popravio. Naprotiv, ona može dospjeti samo u još veću bijedu. Zanimljivo je primijetiti da je u svim ovim pričama san važan motiv. *Vanjka* na kraju slatko usni. U *Ostrigama* dječak zaspri nakon što utoli

glad. *Bjeginac* pokuša pobjeći nakon što se probudi. Čehov je bio ljekar i mogao je znati da je san prijeko potreban za mentalno i psihološko zdravlje, jednako kao i kisik ili zdrava prehrana. Budući da se u snu izmjenjuju opuštenost i napetost psihizma, on ispunjava vitalnu funkciju: samo smrt ili ludilo mogu dovesti do posvemašnje odsutnosti snova. San funkcionira kao odušak za nagone potisnute tokom dana i olakšava svjesno življenje. Čehov je toga bio svjestan i služio se snom da bi predstavio psihološko stanje svojih junaka i tako dodatno obojio njihov socijalni status.

Sve dosad rečeno jasno nam poručuje da su Čehovljeve priče zanimljive iz više razloga. Tome treba dodati da u Čehovljevom pisanju žanr igra važnu ulogu. Kod nas je uobičajeno žanrovskom nazivati isključivo zabavnu literaturu, iako izvorno u književno-teorijskoj terminologiji pojam žanr označava zonu i polje umjetničkog opažanja i oblikovanja svijeta. Čehov se u tom smislu nerijetko služio žanrovskim obrascima kako bi pojačao emocije i utiske u svojim pričama. Takve priče nalazimo i u ovom izboru. Priča *Željna sna* može se okvalifikovati kao priča strave i užasa. Jeziva atmosfera, sablasni snovi u kojima se pojavljuju mrtvi i ubistvo dodatno akcentiraju poentu ove priče. Druga takva priča je *Dječaci* koja se zapravo može okarakterisati kao parodija pustolovne priče. Nadahnuti pustolovnim romanima, *Volođa* i *Čečevicin* se i sami žele otisnuti u avanturu Divljim zapadom. Njihova kratka pustolovina ima jednak efekat jer rezultira otkrićem novoga. U njihovom slučaju to je spoznaja o granicama realnog svijeta.

U pričama o odrastanju junaci su, osim Vanjke, djeca iz imućnih porodica. Suština je ovih priča to da se na kraju događa neka kvalitativna promjena koju prati određena spoznaja o svijetu. U priči *Događaj* Vanja i Nina ujutro nalaze mačiće. Popodne mačiće pojede pas. Vanja i Nina na

spavanje idu uplakani i dugo razmišljaju o *uvrijeđenoj mački i nekažnjenom psu*. Nakon dvije godine i osam mjeseci života, Griša prvi put izlazi iz svijeta sa četiri ćoška. Na kraju je preplavljen utiscima novog, tek upoznatog života. Čehov mnogo pažnje poklanja dječijem sazrijevanju, kao teme interesuju ga odgoj i obrazovanje djece, i očitо nasilje kao jedan od vidova tog odgoja. Čehov, dakle, piše o temi koja nije ostala u njegovom vremenu. Sve njegove teme žive su i danas, tiču se naših đaka i zato zaslužuju svoje mjesto u nastavi i lektiri. I to se dobro vidi u priči *Kod kuće*. Nakon što bezuspješno pokušava objasniti sedmogodišnjem sinu zašto ne treba pušiti, Jevgenij Petrovič Bikovski izmisli bajku o kraljeviću koji se zbog pušenja razbolio, dobio sušicu i umro.

Dječakove oči se ispuniše tugom i nečim nalik na prestravljenost; minutu je zamišljeno gledao kroz tamni prozor, pa zadržta i reče potištenim glasom: – Neću više pušiti....

Nakon što dječak ode na spavanje, njegov otac razmišlja ovako:

Čovjek može reći da je ovdje pomogla ljepota, umjetnička forma, – razmišljao je, – pa neka je i tako, ali to nije utješno. Ipak to nije pravi način... Zašto se pouka i istina moraju predočavati ne u svom sirovom, neizbrušenom obliku, već sa ukrasima, obavezno ušćereno, pozlaćeno, baš kao i pilule?

Književnost je dakako puno više od pukog prenošenja pouke, ali kada se razmišlja o njenoj funkciji u školi ne treba zaboraviti ni ovaj aspekt *pilule*, makar Čehov, i kao pisac i kao ljekar, ostaje na ironičnoj distanci od vjere u uspjeh liječenja.

Anton Pavlovič Čehov

DOGAĐAJ
i druge priče o djeci

OSTRIGE

Ne moram se previše naprezati kako bih se do u detalje sjetio kišnog jesenskog sumraka, kada s ocem stojim u jednoj od najprometnijih moskovskih ulica i osjećam kako me odjednom savladava čudna bolest. Nema nikakve boli, ali mi koljena klecaju, riječi mi zastaju u grlu, glava bespomoćno pada u stranu... Jasno je da bih sad morao pasti i izgubiti svijest.

Da sam u tim trenucima u bolnici, liječnici bi morali napisati na mojoj pločici: Fames(1) – bolest koje nema u medicinskim udžbenicima.

Pored mene na pločniku stoji moj rođeni otac u pohabanom ljetnom kaputu i pletenoj kapi, iz koje strši izblijeđen komadić vate. Na nogama mu velike, teške kaljače. Tašti čo-

(1) Latinski: glad.

vjek je, bojeći se da ljudi ne vide kako kaljače nosi na bosu nogu, preko cjevanica navukao stare sare(2).

Taj jadni, glupavi čudak, kojega, što mu je poderaniji i prljaviji njegov pomalo pomodarski ljetni kaput, ja volim još više, stigao je prije pet mjeseci u glavni grad tražiti posao pisara. Čitavih je pet mjeseci lutao gradom i molio za posao i tek danas je odlučio izaći na ulicu da prosi...

Preko puta nas je velika trospratnica sa plavim natpisom: "Gostionica". Glava mi je blago zabačena unatrag i na jednu stranu, pa i nehotice gledam prema gore, na osvijetljene prozore gostionice. Kroz prozore vidim kako brzo prolaze ljudske figure. Vidi se desna bočna strana orkestriona,(3) dvije oleografije,(4) viseće lampe... Zagledajući se u jedan od prozora, razaznajem mrlju koja postaje bijela. Ta mrlja je nepokretna i svojim se pravolinijskim konturama jasno izdvaja iz opće tamnosmeđe pozadine. Naprežem oči i u toj mrlji prepoznajem bijeli natpis. Na njoj je nešto napisano, ali šta tačno, ne vidi se...

Pola sata nisam skidao pogled sa natpisa. Svojom bjelinom privlači moj pogled i baš kao da hipnotizira moj mozak. Pokušavam čitati, ali moji su napori uzaludni.

Konačno čudna bolest potpuno dolazi na svoje.

Od buke kočija počinje mi se pričinjati grmljavina, u uličnom smradu razlikujem hiljade mirisa, moje oči u lampama gostionice i u uličnoj rasvjeti vide zasljepljujuće munje.

(2) Gornji dio čizme iznad članka. (op. prev.)

(3) Orkestrion (grč.). 1. Mehaničko glazbalo, kombinacija glasovira i orgulja (žičano i sa sviralama); izgradio ga A. Kunz 1791. u Pragu. 2. Mehaničke orgulje koje mogu mijenjati temeljnu boju tona te postići zvuk lime-noga orkestra; izgradio ih F. Kaufmann 1851. u Dresdenu. (op. prev.)

(4) Oleografija (lat. + grč.) – kromolitografska tehnika kojom se, otiskivanjem na suho masnih boja na platno ili papir, dobivaju otisci slični uljenim slikama. (op. prev.)

Mojih pet osjetila napeto je i prenapregnuto. Počinjem vidjeti ono što ranije nisam vidio.

– Ostrige... – razabirem na natpisu.

Čudna riječ! Živio sam na zemlji tačno osam godina i tri mjeseca, ali nikad nisam čuo za tu riječ. Što ona znači? Da to nije prezime vlasnika gostionice? Ali natpisi sa prezime-nima vješaju se na vrata, a ne na zidove.

– Tata, šta znači ostrige? – pitam promuklim glasom, naprežući se da okrenem lice prema ocu.

Ne čuje moj otac. On očima prodire u kretnje gomile i pogledom prati svakog prolaznika... Po očima mu vidim da želi nešto reći prolaznicima, ali sudbonosna riječ poput teškog utega visi na njegovim drhtavim usnama i nikako da ju zausti. Za jednim je prolaznikom čak zakoračio i dotaknuo mu rukav, ali kad se ovaj okrenuo, on je rekao, “oprostite”, smeo se i ustuknuo.

– Tata, šta znači ostrige? – ponavljam.

– To je životinja... živi u moru...

Istog trena zamišljam tu nepoznatu morsku životinju. To mora da je nešto između ribe i raka. S obzirom da je morska, onda se od nje priprema, naravno, veoma vrela riblja supa sa krupnim paprom i lovorovim listom, kiselkasta riblja čorba sa hrskavicom, umak od raka, hladetina sa hrenom... Jasno zamišljam kako sa tržnice donose tu životinju, brzo je čiste, brzo stavljaju u lonac... brzo, brzo, zato što su svi gladni... strašno gladni! Iz kuhinje dopire miris pečene ribe i supe od raka. Osjećam kako miris golica moje nepce i nosnice, kako postepeno obuzima čitavo moje tijelo... Gostionica, otac, bijeli natpis, moji rukavi – sve miriše na taj miris, miriše tako jako da počinjem žvakati. Žvačem i gutam, kao da mi je u ustima zaista komadić morske životinje...

Noge mi klecaju od naslade koju osjećam i ja, da ne padnem, hvatam oca za rukav i naslanjam se na njegov mokr ljetni kaput. Otac drhturi i grči se. Hladno mu je...

– Tata, jesu li ostrige posne ili mrsne? – pitam.
– One se jedu žive... – kaže otac. – One su u ljušturama, kao kornjače, ali... iz dva dijela.
Ukusni miris momentalno prestaje golicati moje tijelo i iluzija nestaje... Sad razumijem sve!
– Kakva gadost, – šapućem – kakva gadost!
To su dakle ostrige! Zamišljam životinju koja liči na žabu. Žaba sjedi u ljušturi, gleda iz nje velikim sjajnim očima i poigrava svojim odvratnim čeljustima. Zamišljam kako sa tržnice donose tu životinju u ljušturi, sa kliještima, sa sjajnim očima i ljigavom kožom... Djeca se stalno skrivaju, a kuharica, mršteći se s gnušanjem, uzima životinju za kliješta, stavlja je na tanjir i nosi u trpezariju. Odrasli je uzimaju i jedu... jedu živu, sa očima, sa zubima, sa nožicama! A ona pišti i pokušava ih ugristi za usnu...

Mrštim se, ali... ali zašto moji zubi počinju žvakati? Životinja je gadna, odvratna, strašna, ali ja ju jedem, jedem pohlepno, bojeći se pogoditi njezin okus i miris. Jedna životinja je pojedena, a ja već vidim sjajne oči druge, pa treće... jedem i njih... Konačno jedem krpu, tanjir, očeve kaljače, bijeli natpis... Jedem sve što mi padne u oči, zato što osjećam da će moja bolest proći jedino od hrane. Ostrige stravično gledaju svojim očima i odvratne su, drhtim pri pomisli na njih, ali želim jesti! Jest!

– Dajte ostriga! Dajte mi ostriga! – otima mi se krik iz grudi i ja pružam ruke.

– Pomozite, gospodo! – čujem u tom trenutku potmuo, priгуšen očev glas. – Sram me da prosim, ali – bože moj! – nemam snage!

– Dajte ostriga! – vičem, vukući oca za skutove.

– Ma zar ti jedeš ostrige? Tako malen! – čujem smijeh pored sebe.

Ispred nas stoje dva gospodina u cilindrima i smijući se gledaju me u lice.

– Ti, derane, jedeš ostrige? Stvarno? To je zanimljivo! Pa kako ih jedeš?

Sjećam se da me nečija jaka ruka vuče prema osvjetljenoj gostionici. Minutu kasnije, oko mene se okuplja gomila i gleda me sa znatiželjom i sa smijehom. Sjedim za stolom i jedem nešto ljigavo, slano, što zaudara na vlagu i plijesan. Jedem pohlepno, ne žvačem, niti gledam, niti sam svjestan šta jedem. Čini mi se da ću ako otvorim oči, sigurno ugledati sjajne oči, kliješta i oštre zube...

Odjednom počinjem žvakati nešto tvrdo. Čuje se hrskanje. – Ha-ha! On jede ljušture! – smije se gomila. – Budala, pa zar se to može jesti?

Poslije toga sjećam se užasne žeđi. Ležim na svom krevetu i ne mogu zaspati od žgaravice i čudnog okusa koji osjećam u svojim užarenim ustima. Moj otac hoda tamo-amo i mlatara rukama.

– Čini se da sam se prehladio – mrmlja. – Osjećam u glavi nešto neobično... Baš kao da u njoj neko sjedi... A možda je to zato što nisam... ovaj... nisam danas jeo... Istina, baš sam nekako čudan, glup... Vidim da ona gospoda plaćaju za ostrige deset rubalja, zašto da im ne priđem i ne zatražim nekoliko... na posudbu? Vjerojatno bi dali.

Pred jutro sam zaspao i sanjam žabu sa kliještima koja sjedi u ljušturi a oči joj poigravaju. U podne me budi žeđ i pogledom tražim oca: on još uvijek hoda tamo-amo i mlatara rukama...

VANJKA

Vanjka Žukov, devetogodišnji dječak, kojega su prije tri mjeseca poslali na šegrtovanje kod obučara Aljahina, noć prije Božića nije legao na spavanje. Sačekavši da gazde i kalfе odu na jutarnju misu, uze on iz gazdinog ormara bočicu sa tintom, držalo sa zahrđalim perom i raširivši ispred sebe izgužvan list papira počе pisati. Prije nego što će napisati prvo slovo, nekoliko se puta bojažljivo osvrnuo prema vratima i prozorima, ispod oka pogledao mračnu ikonu pored koje su se s obje strane protezale police sa obučarskim kalupima i isprekidano uzdahnuo. Papir se nalazio na klupi a on je klečao ispred klupe.

“Mili dedice, Konstantine Makariču!” – pisao je. “E, evo ti pišem pismo. Čestitam vam Božić i želim da ti gospod bog da sve najbolje. Nemam ja ni oca, ni majke, samo si mi ti ostao”, Vanjka odvrati pogled prema tamnom prozoru na kojem je treperio odsjaj njegove svijeće te dočara u mislima svoga

dedu Konstantina Makariča, koji je zaposlen kao noćni stražar kod gospode Živarjovih. To je nizak, suhonjav, ali neobično okretan i živahan stračić od otprilike 65 godina, sa licem, uvijek nasmijanim, i sa pijanim očima. Po danu spava u kuhinji za sluge ili se šegači sa kuharicama, a noću pak ušuškana u svoj veliki kožuh hoda oko plemićkog imanja i lupka na svojem klepetalu. Iza njega, pokunjivši glavu, korčaju stara Kaštanka i mužjak Vijun, kojega su tako prozvali zbog njegove crne boje i tijela izduženog kao kod lasice. Taj je Vijun neobično ponizan i umiljat, i jednako ljubazno gleda na svoje, kao i na tuđe, ali mu mnogi ne vjeruju. Iza njegove smjernosti i poniznosti skriva se najpodmuklija pakost. Niko bolje od njega ne umije da se u pravi čas prikrade i da ščepa za nogu, da se provuče u hladnjaču ili da od seljaka ukrade kokošku. Već su mu više puta prebijali zadnje noge, dvaput su ga vješali, svake sedmice šibali na mrtvo ime, ali se on uvijek vraćao u život.

Sada deda vjerovatno stoji pored vrata, žmirka gledajući jarkocrvene prozore seoske crkve i, tapkajući valjenkama(1) u mjestu, šegači se sa poslugom. Klepetalo mu privezano za pojas. Plješće rukama, drhti od hladnoće i starački se podsmjehujući štipka čas sobaricu, čas kuharicu.

– A da ušmrknemo malo burmuta? – govori primičući ženama svoju tabakeru.

Žene šmrču pa kišu. Dedu obuzima neopisivo oduševljenje pa se počinje veselo smijati i viče:

– Šibaj, pritisnula zima!

Daju i psima da ušmrknu burmuta. Kaštanka kiše, vrti njuškom i, uvrijeđena, udaljava se ustranu. Vijun pak iz poštovanja ne kiše, već maše repom. A vrijeme je prekrasno. Zrak je miran, prozračan i svjež. Noć je tamna, ali se vidi či-

(1) Pustene čizme (od valjane vune ili dlake). (op. prev.)

tavo selo sa svojim bijelim krovovima i tankim mlazovima dima koji se uzdižu iz dimnjaka, drveće, srebrno od inja, snježni nanosi. Cijelo nebo je prekriveno treperavim zvijezdama a Mliječni put se ocrtava tako jasno baš kao da su ga pred praznik oprali i malo protrljali snijegom...

Vanjka je uzdahnuo, umočio pero pa nastavio pisati:

“A jučer sam ti dobio batine. Gazda me izvukao za kosu u dvorište i izmlatio obućarskim remenom zbog toga što sam ljuljao njihovo djetešce u kolijevci i slučajno zaspao. A prošle sedmice mi je gazdarica naredila da očistim haringu a ja počeo od repa a ona uze haringu pa mi poče njojzinu glavu zabadati posred gubice. Kalfe mi se rugaju, šalju me u krčmu po votku i naređuju da od gazdā kradem krastavce, a gazda tuče čim stigne. A hrane nema nikakve. Ujutro mi daju hljeba, za ručak kaše i navečer također hljeba, a da bi mi dali čaja ili šči – ma kakvi, to gazde sami krkaju. A naređuju mi da spavam na trijemu, a kad djetešce njihovo plače, ja uopće ne spavam, već ljuljam kolijevku. Mili dedice, smiluj se, odvedi me odavde kući, u selo, ja ti više ne mogu... Ponizno ti se klanjam i vječno ću boga moliti, odvezi me odavde, inače ću umrijeti...”

Vanjka iskrivi usta, obriše svojom crnom šakom oči i zajeca. “Sitnit ću ti duhan,” – nastavljao je, “moliti se bogu, a ako nešto zgriješim, izmlati me ko vola u kupusu. A ako misliš da tu nema mjesta za mene, onda ću ja usrdno zamoliti upravitelja imanja da čistim kod njega cipele ili ću umjesto Fedjke otići da radim kao pomoćni pastir. Dedice mili, ja ti više ne mogu, ovo me jednostavno ubija. Htio bih pješke pobjeći u selo, ali čizama nemam, bojim se mraza. A kada narastem veliki, ja ću te zauzvrat hraniti i neću nikom dati da te vrijeđa, a kad umreš, molit ću se za pokoj duše tvoje, isto kao što se molim i za majčicu Pelageju.

A Moskva je velik grad. Sve kuće su gospodske i ima puno konja, a ovaca nema i psi nisu svirepi. Ovdje djeca ne nose

zvijezdu pred Božić(2) i nikoga ne pušćaju na pjevalište u crkvi, a jednom sam prilikom u jednoj trgovini vidio u izlogu da se prodaju udice, i to s konopcima, za svakojaku ribu, i veoma su čvrste pa čak ima takva udica koja bi podnijela vrlo teškog soma od jednog puda. A viđao sam trgovine u kojima ima najrazličitijih pušaka, pa i onih kao što su gospodareve, tako da je svaka sigurno sto rubalja... A u mesari ima i tetrijeba, i šumskih jarebica, i zečeva, a na kom mjestu ih love o tome trgovački pomoćnici ne govore.

Mili dedice, a kada kod gospode bude jelka sa darovima, uzmi za mene pozlaćen orah i sakrij ga u zeleni sanduk. Zamoli gospođicu Olgu Ignatjevnu, reci da je to za Vanjku.” Vanjka grčevito uzdahne i opet se zagleda u prozor. Sjetio se kako je deda uvijek išao u šumu po jelku za gospodu i vodio sa sobom unuka. Kako je to bilo dobro vrijeme! Deda je groktao od zadovoljstva, i mraz je groktao, a gledajući ih, i Vanjka je groktao. Događalo se da prije negoli posiječe jelku, deda ispuši lulu, dugo šmrče burmut i podsmjehuje se Vanjuški koji je sav promrzao... Mlade jelke, zaogrnutе injem, nepomično stoje i čekaju koja od njih će umrijeti. Kao da je s neba pao, po snježnim nanosima juri, poput strijele, zec... Deda ne može da ne poviče:

– Drž’ ga, drži... drži! Ah, vražićka kratkog repa!

Posječenu jelku deda je vukao u gospodski dom, a tamo su je počinjali kititi... Najviše je trčkarala gospođica Olga Ignatjevna, Vanjkina miljenica. Dok je još bila živa Vanjkina majka, Pelageja, i služila kod gospode kao sobarica, Olga Ignatjevna davala je Vanjki bombone te ga je iz dosade naučila čitati, pisati, brojiti do sto pa čak i plesati kadrilu. A kada je Pelageja umrla, siročića Vanjku poslali su

(2) Prije je u Rusiji postojao običaj da na Badnju večer djeca idu ulicama i nose motku na vrhu koje je pričvršćena takozvana *Betlehemska zvijezda*. (op. prev.)

dedi u kuhinju za služinčad, a iz kuhinje u Moskvu kod obučara Aljahina...

“Dođi, mili dedice,” – nastavljao je Vanjka, “molim te kao boga, odvedi me odavle. Sažali se nada mnomo, nesretnim siročetom, jer svi me lemaju a ja ti gladan kao vuk, a tako sam sve poželio da ti ne mogu ni opisati pa stalno plačem. A nedavno me gazda tako mlatnuo po glavi obučarskim kapulopom da sam pao i jedva jedvice došao sebi. Nema meni života, gori je od pasjeg... I još pozdravljam Aljonu, jednookog Jegorku i kočijaša, a moju harmoniku nemoj nikom davati. Zauvijek tvoj unuk, Ivan Žukov, mili dedice, dođi.” Vanjka presavije načetvero ispisan list i stavi ga u kovertu koju je dan ranije kupio za koppejku... Malo razmislivši, umoči pero i napiše adresu:

“Dedi u selo.”

Zatim se počese, promisli i doda: “Konstantinu Makariču”. Zadovoljan što ga niko nije ometao dok piše, stavio je kapu, i ne nabacivši preko sebe ni bundicu, istrčao napolje onako samo u košulji...

Trgovački pomoćnici iz mesare koje je prethodnog dana pitao rekli su mu da se pisma stavljaju u poštanske sandučice, a iz sandučića ih po cijeloj zemlji razvoze na poštanskim trojkama sa pijanim kočijašima i glasnim zvoncima. Vanjka je dotrčao do prvog poštanskog sandučića i ubacio dragocjeno pismo kroz otvor...

Uljuljkan slatkim nadama, nakon sat vremena čvrsto je spavao... Sanjao je peć. Na peći sjedi deda objesivši bosome noge i čita kuharicama pismo... Oko peći hoda Vijun i maše repom...

DJEČURLIJA

Tata, mama i teta Nadja nisu kod kuće. Otišli su na krstítke kod onog starog oficira koji jaše na malom sivom konju. Iščekujući njihov povratak, Griša, Anja, Aljoša, Sonja i kuharicin sin Andrej sjede u trpezariji za trpezarijskim stolom i igraju tombolu. Ako ćemo iskreno, već im je vrijeme za spavanje, ali zar mogu zaspati a da od mame ne saznaju kakvo je djetešce bilo prilikom krstítke i šta su služili za večeru? Stol koji osvjetljava viseća lampa šareni se od brojki, orahove ljuske, papirića i stakalaca. Pred svakim igračem stoje po dvije karte i po gomilica stakalaca kojima pokrivaju brojke. Nasred stola bijeli se tanjirić sa kovanicama od pet kopjejkaka. Pored tanjirića jabuka, koja nije pojedena do kraja, makaze i tanjir u koji je zapovijeđeno da se stavlja orahova ljuska. Djeca igraju za novac. Ulog – kopjejkaka. Pravilo je ako neko bude varao, izbacuju ga po hitnom postupku. U trpezariji nema nikoga osim igrača. Dadilja

Agafja Ivanovna sjedi dolje u kuhinji i podučava kuharicu krojenju, a stariji brat Vasja, učenik 5. razreda, leži u dnevnom boravku na kauču i dosađuje se.

Svi igraju vrlo strastveno. Najveća strast vidi se na Grišinom licu. To je malen devetogodišnjak, s glavom obrijanom na nulu, bucmastim obrazima i sa usnama debelim kao kod crnca. Već ide u pripremni razred pa ga zato smatraju najvećim i najpametnijim. On igra isključivo zbog novca. Da na tanjiriću nema kopjejaka, odavno bi on već spavao. Njegovе smeđe oči nemirno i ljubomorno prelijeću preko karata njegovih partnera. Strah da možda neće pobijediti, zavist i finansijske računice, sve se to vrti po njegovoj obrijanoj glavi i ne da mu da sjedi mirno i da se usredotoči. Vrti se kao na iglama. Kad pobijedi, halapljivo grabi novac i iste ga sekunde skriva u džepove. Njegova sestra Anja, djevojčica od nekih osam godina, sa zašiljenom bradom i pametnim svjetlucavim očima, također se boji da neko ne pobijedi. Ona se crveni, blijedi i budno prati igrače. Kopjejke je ne zanimaju. Sreća u igri za nju je pitanje častohleplja. Druga sestra, Sonja, djevojčica od nekih šest godina, sa kuštravom glavicom i bojom lica kakva se sreće samo kod veoma zdrave djece, skupih lutaka i na bombonjerama, igra tombolu zbog samog toka igre. Na licu joj ganuće. Ko god da pobijedi, ona se svejednako hihoće i plješće. Aljoša, bucmasti švrćo nalik na loptu, dahće, teško diše i izbuljuje oči gledajući karte. Kod njega nema ni gramzivosti, ni častohleplja. Niko ga ne tjera od stola, ne šalju ga na spavanje – e, pa na tome im hvala. Naizgled je flegma, ali je u duši prava bitanga. Sjeo je ne toliko zbog tombole, koliko zbog nespo razuma koji su neizbježni u igri. Veoma mu je drago ako neko nekoga tresne ili izruži. Već odavno mora trknuti na jedno mjesto, ali ne odmiče se od stola u strahu da mu ne drpe njegova stakalca i kopjejke. S obzirom da zna samo jedinice i brojeve koji završavaju nulom, Anja pokriva bro-

jeve za njega. Peti partner, kuharicin sin Andrej, crnomanjast boležljiv dječak u košulji od cica i sa bakrenim križićem na prsima, stoji nepomično i zamišljeno gleda brojke. Prema pobjedi i tuđim uspjesima odnosi se ravnodušno jer je sav udubljen u aritmetiku igre, u njenu jednostavnu filozofiju: koliko li je samo na svijetu različitih brojki i kako to da se ne pomiješaju!

Svi redom izvikuju brojeve, osim Sonje i Aljoše. Zbog toga što su brojevi monotoni, u praksi se razvilo mnogo termina i šaljivih nadimaka. Tako se sedmica kod igrača zove žarač, jedanaestka – štapovi, sedamdeset sedam je Semjon Semjonič, devedeset – dedica, itd. Igra se živahno.

– Trideset dva! – uzvikuje Griša, izvlačeći iz očevog šešira žute kuglice. – Sedamnaest! – Žarač! – Dvadeset osam – pogodi ko sam.

Anja vidi da Andrej nije primijetio 28. U drugim slučajevima, ona bi mu skrenula pažnju na to, ali sada, kada je na tanjiriću zajedno sa kopjejkama i njeno častohleplje, ona likuje.

– Dvadeset tri! – nastavlja Griša. – Semjon Semjonič! Devet!

– Bubašvaba, bubašvaba! – uzvikuje Sonja, pokazujući na bubašvabu koja pretrčava preko stola. – Aj!

– Ne udaraj je, – govori basom Aljoša. – Možda ima djecu... Sonja pogledom prati bubašvabu i razmišlja o njezinoj djeci: mora biti da su to neke male bubašvabe!

– Četrdeset tri! Jedan! – nastavlja Griša, pateći od pomisli da Anja ima već dva kvaterna.⁽¹⁾ Šest!

– Tombola! Imam tombolu! – viče Sonja koketljivo prevrćući očima i hihoćući se.

Partneri izdužili lica od čuđenja.

(1) Pokrivanje četiri brojke na listiću tombole. (op. prev.)

– Treba provjeriti! – govori Griša, s mržnjom gledajući Sonju. Kao najveći i najpametniji, Griša je odlučio da on ima zadnju riječ. Svi rade ono što on želi. Dugo i pažljivo provjeravaju Sonju i, na neizmjernu žalost njenih partnera, ispostavlja se da nije varala. Počinje sljedeća partija.

– A šta sam jučer vidjela! – govori Anja kao da govori u sebi.

– Filip Filipič nekako je prevrnuo kapke pa su mu oči postale crvene i zastrašujuće kao kod vraga.

– I ja sam vidio, – govori Griša. – Osam! A u našem razredu jedan učenik zna micati ušima. Dvadeset sedam!

Andrej podiže pogled prema Griši, razmišlja i kaže:

– I ja znam micati ušima...

– Pa hajde, pokaži!

Andrej miče očima, usnama i prstima te mu se čini da mu se uši počinju micati. Sveopći smijeh.

– Loš je čovjek taj Filip Filipič, – s uzdahom će Sonja. – Jučer nam je ušao u dječju sobu, a ja sam bila samo u spavaćici. I postalo mi je tako neugodno!

– Tombola! – uzvikuje najednom Griša, grabeći novac sa tanjirića. – Imam tombolu! Provjeravajte ako hoćete!

Kuharicin sin podiže pogled i blijedi u licu.

– Ja, znači, više ne mogu igrati, – šapće on.

– Zašto?

– Zato... zato što više nemam novca.

– Bez novca ne može! – govori Griša.

Andrej za svaki slučaj još jednom prevrće po džepovima. Pošto ništa nije našao, osim mrvica i izgrižene olovke, krivi usta i počinje paćenički treptati očima. Sad će zaplakati...

– Ja ću uložiti za tebe! – govori Sonja jer ne može podnijeti njegov pogled mučenika. – Ali pazi, poslije ćeš mi vratiti.

Novac se ulaže i igra se nastavlja.

– Izgleda da negdje neko zvoni, – govori Anja i razrogačuje oči.

Svi prestaju igrati i, razjapivši usta, gledaju u tamni prozor.
U tami treperi odraz lampe.

Učinilo nam se.

– Noću zvoni samo na groblju... – govori Andrej.

– A zašto tamo zvoni?

– Da se razbojnici ne bi ušuljali u crkvu. Boje se zvonjave.

– A što bi se razbojnici ušuljali u crkvu? – pita Sonja.

– Zna se zbog čega: da poubijaju stražare!

Prolazi minuta u šutnji. Svi izmjenjuju poglede, stresaju se i nastavljaju igru. Ovaj put dobiva Andrej.

– Varao je, – bez ikakva razloga progovara basom Aljoša.

– Lažeš, nisam varao!

Andrej blijedi u licu, krivi usta i tres Aljošu po glavi! Aljoša razrogači oči, poskoči, stavi koljeno na stol pa i on, zauzvrat, tres Andreja po obrazu! Obojica daju jedan drugome još po jedan šamar i glasno plaču. Sonja, koja ne može podnijeti takve užase, također počinje plakati i trpezarija odzvanja ridanjem raznih glasova. Ali nemojte misliti da se igra zbog tog završila. Nije prošlo ni pet minuta a djeca se opet hihoću i mirno razgovaraju. Lica su im uplakana, ali to im ne smeta da se osmjehuju. Aljoša je čak sretan: bio je to nesporazum! U trpezariju ulazi Vasja, učenik 5. razreda. Izgleda pospano i razočarano.

“To je skandalozno!” – misli on gledajući kako Griša opipava džep u kojem zvekeću kopjejk. “Pa zar se djeci smije davati novac? I zar im se smije dopuštati da igraju igre na sreću? Dobar pedagoški pristup, nema šta. Skandalozno!”

Ali djeca igraju s takvim uživanjem da i sam dobiva želju da im se pridruži i da okuša sreću.

– Sačekajte, sjest ću i ja da igram, – govori.

– Uloži kopjejk!

– Sad ću, – govori prevrćući po džepovima. – Kopjejk nemam, ali evo, imam rublju. Uložiti ću rublju.

– Ne, ne, ne... uloži kopjejkju!

– Koje ste vi budale. Pa rublja je u svakom slučaju vrjednija od kopjejkje, – objašnjava gimnazijalac. – Ko pobijedi, vratit će mi kusur.

– Ma šta kažeš?! Ne! Odlazi!

Učenik 5. razreda sliježe ramenima i ide u kuhinju da uzme sitno od posluqe. Ali ispostavlja se da u kuhinji nema ni kopjejkje.

– U tom slučaju razmijeni mi, – dodijava Griši došavši iz kuhinje. – Platit ću ti što si mi razmijenio. Nećeš? Pa prodaj mi deset kopjejkja za jedan rubalj.

Griša sumnjičavo gleda Vasju ispod oka: nije li to neka klopka, da nije podvaljivanje?

– Neću, – govori on, držeći se za džep.

Vasja počinje gubiti kontrolu i psovati nazivajući igrače ble-sanima i tupanima.

– Vasja, ma ja ću uložiti za tebe! – govori Sonja. Sjedni!

Gimnazijalac sjeda i stavlja pred sebe dvije karte. Anja počinje čitati naglas brojeve.

– Ispala mi je kopjejkja! – izjavljuje odjednom Griša uznemirenim glasom. – Sačekajte!

Skidaju lampu i zavlache se pod stol da traže kopjejkju. Rukama grabe ispljuvke, orahovu ljusku, sudaraju se glavama, ali kopjejkju nikako da nađu. Počinju opet tražiti i traže sve dok Vasja ne istrgne lampu iz Grišinih ruku i dok je ne stavi na mjesto. Griša nastavlja da traži u mraku.

Ali, evo, napokon je kopjejkja pronađena. Igrači sjedaju za stol i žele nastaviti igru.

Sonja spava! – izjavljuje Aljoša.

Sonja, položivši kuštravu glavu na ruke, slatko spava, mirno i čvrsto, baš kao da je zaspala prije sat vremena. Zaspala je slučajno dok su ostali tražili kopjejkju.

– Hajde, idi lezi na mamin krevet! – govori Anja odvođeci je iz trepzarije. – Idi!

Vode je svi, cijela grupa, i nakon nekih pet minuta mamin krevet predstavlja zanimljiv prizor. Spava Sonja. Pored nje tiho hrče Aljoša. Položivši glavu na njihove noge, spavaju Griša i Anja. Tu se negdje između njih ugurao i kuharicin sin Andrej. Pored njih razbacane kopjejke, koje su izgubile svoju moć sve do nove igre. Laku noć!

DOGAĐAJ

Jutro je. Kroz lanene čipke što prekrivaju prozorska stakla u dječju sobu dopire jarka sunčeva svjetlost. Vanja, dječak od nekih šest godina, ošišan, s nosom nalik dugmetu, i njegova sestra Nina, četverogodišnja djevojčica, kovrdžava, punašna, odveć niskog rasta za svoje godine, bude se i kroz rešetke svojih krevetaca ljutito gledaju jedno drugo.

– E, e, e, bezobraznici! – gundđa dadilja. – Pošteni ljudi već su čaj popili, a vi nikako da otvorite oči...

Sunčeve zrake veselo i nestašno poigravaju na tepihu, po zidovima, na skutu dadiljine haljine i kao da pozivaju na igru, ali ih djeca ne primjećuju. Probudili su se loše volje. Nina pući usnice, pravi kiselo lice i počinje otezati:

– Ča-aja! Dadiljo, ča-aja!

Vanja se mršti i misli: šta da zgrabim pa da briznem u plač? Već je počeo žmirkati i otvorio usta, ali baš tad se iz dnevnog boravaka razliježe mamin glas:

– Nemojte zaboraviti da mački date mlijeka, sada ima mačice!

Vanja i Nina izdužili lica od čuđenja i zbunjeno gledaju jedno drugo, zatim oboje uglas vrište, skaču s kreveta i ispunjavajući zrak vriskom koji para uši, bos i samo u košuljicama, trče u kuhinju.

– Mačka se okotila! – viču. – Mačka se okotila!

U kuhinji ispod klupe je omanji sanduk, onaj isti u kojem Stepan dovlači koks kada loži kamin. Iz sanduka izviruje mačka. Njena siva njuškica odaje krajnji umor, zelene oči sa uskim crnim zjenicama gledaju sjetno, sentimentalno... Po njušci joj se vidi kako joj, da bi njena sreća bila potpuna, u sanduku nedostaje samo "njegovo" prisustvo, prisustvo oca njene djece, kojemu se tako odano prepustila! Želi početi mjaukati, široko otvara usta, ali joj iz grla izlazi samo pi-skutanje... Čuje se piska mačica.

Djeca su čučnula ispred sanduka, i nepomična, zadržavši dah, gledaju mačku... Začudena su, zapanjena i ne čuju gundanje dadilje koja se dala u potragu za njima. U očima im sjaji najiskrenija radost.

U odgoju i u životu djece domaće životinje igraju jedva primjetnu, ali zasigurno plemenitu ulogu. Ko se od nas ne sjeća jakih, ali velikodušnih pasa, bolonjskih psetanaca gotovana, ptica koje su ugibale u zatočeništvu, tupavih ali uobraženih purana, krotkih starica-maćaka koje su nam opraštale kada bismo im iz zabave nagazili na repove i izazivali im nesnosnu bol. Ponekad mi se čak čini da strpljenje, odatnost, sposobnost da sve oprostite i iskrenost, koji krasi naša domaća stvorenja, djeluju na dječji um mnogo jače i pozitivnije, nego dugačke bukvice nekakvog suhonjavog i blijedog Karla Karloviča ili pak nerazumljiva naklapanja guvernante koja djeci pokušava dokazati da se voda sastoji od kisika i vodika.

– Kako su mali! – govori Nina, širom otvarajući oči i grohotom se veselo smijući. – Liče na miševe!

– Jedan, dva, tri... – broji Vanja. Tri mačića. Znači, jedan meni, jedan tebi i jedan još nekome.

– Mrnjau – prede porodilja, polaskana pažnjom. – Mrnjau. Nakon što su se nagledala mačića, djeca ih uzimaju ispod mačke i počinju ih gnjaviti po rukama, zatim ih, ne zadovoljivši se time, stavljaju pod skutove košulja i trče u sobe.

– Mama, maca se okotila! – viču.

Majka sjedi u dnevnom boravku sa nekim nepoznatim gospodinom. Kad je ugledala djecu, neumivenu i neobučenu, kako im krajevi košulja štrče nagore, smela se pa ih strogo pogledala.

– Spustite košulje, bezobraznici! – govori. – Idite odavde, inače ću vas kazniti.

Ali djeca ne primjećuju ni majčine prijetnje, ni prisustvo nepoznatog čovjeka. Stavljaju mačiće na tepih i podižu galamu koja para uši. Oko njih šeta porodilja i molećivo mjauče. Kada, nakon kraćeg vremena, djecu odvlače u dječju sobu, oblače ih, upućuju na molitvu i daju im da popiju čaj, ona su prepuna strasne želje da se što prije riješe tih svakidašnjih dužnosti i da opet otrče u kuhinju.

Uobičajene obaveze i igre sada postaju potpuno nevažne.

Svojim rođenjem mačići su sve zasjenili i postali živa novost i događaj dana. Ako bi Vanji i Nini za svakog mačića ponudili pud(1) bombona ili po hiljadu grivenika,(2) odbili bi takvu trampu bez imalo oklijevanja. Sve do ručka, unatoč vatrenom protestiranju dadilje i kuharice, sjede oni u kuhinji pored sanduka i bakću se sa mačićima. Lica su im ozbiljna, usredotočena i izražavaju zabrinutost. Brine ih ne

(1) Stara ruska jedinica mase, 16,4 kg. (op. prev.)

(2) Ruski sitan novac od 10 kopjejk. (op. prev.)

samo sadašnjost već i budućnost mačića. Tako su lijepo odlučili da će jedan mačić ostati kod kuće sa starom mačkom kako bi mogao tješiti svoju majku, drugi će otići na vikendicu, a treći će živjeti u trapu.⁽³⁾

– Ali zašto ne gledaju? – u nedoumici će Nina. – Oči su im slijepe kao prosjacima.

I Vanju muči to pitanje. On pokušava da jednom mačiću otvori oči, dugo puše i dahće, ali mu operacija ne uspijeva. Dosta ih brine i ta okolnost što mačići uporno odbijaju meso i mlijeko koje im nude. Sve što im se stavi pred sive njuškice pojede siva mamica.

– Hajde da napravimo kućice za mačiće, – predlaže Vanja.
– Živjet će u različitim kućama, a mačka će im dolaziti u goste...

U različitim ćoškovima kuhinje postavljaju se kartonske kutije od šešira. U njih se useljavaju mačići. Ali ispostavlja se da je takva obiteljska podjela preuranjena: mačka, kojoj je i dalje na njuškici izraz preklinjanja i sentimentalnosti, obilazi sve kartonske kutije i odnosi svoju djecu na staro mjesto.

– Mačka im je majka, – primjećuje Vanja, a ko im je otac?

– Da, ko je otac? – ponavlja Nina.

Vanja i Nina dugo odlučuju ko će biti otac mačićima i u konačnici njihov izbor pada na velikog tamnocrvenog konja s otrgnutim repom koji leži u neredu u ostavi ispod stepenica i zajedno sa ostalim igračkama kao starudija završava svoj život. Dovlače ga iz ostave i stavljaju pored sanduka.

– Pazi! – prijete mu. – Stoj tu i pazi da se ponašaju pristojno. Sve se to govori i radi na najozbiljniji mogući način i s izrazom zabrinutosti na licu. Osim sanduka s mačićima, Vanja i Nina ne žele znati ni za kakav drugi svijet. Njihova sreća nema granica. Ali moraju proživjeti i teške, mučne trenutke.

(3) Plitka rupa u zemlji u koju se sprema povrće i voće kako bi se očuvalo od hladnoće. (op. prev.)

Baš pred ručak Vanja sjedi u očevom kabinetu i zamišljeno gleda stol. Pored lampe na papiru sa otisnutim grbom vrti se mačić. Vanja pogledom prati njegove pokrete i gurka mu njuškicu čas olovkom, čas šibicom. Odjednom, baš kao da je pao s neba, pored stola pojavljuje se otac.

– Šta je to? – čuje Vanja ljutit glas.

– To je... to je mačić, tata...

– Pokazat ću ja tebi mačića! Gledaj šta si napravio, nevaljalče! Sav si mi papir uprljao!

Na veliko Vanjino iznenađenje, tata ne gaji prema mačićima takve simpatije i, umjesto da se oduševi i obraduje, on izvlači Vanju za uho i viče:

– Stepame, skloni ovu gadost!

I za ručkom također skandal... Za vrijeme glavnog jela svi za stolom najednom začuju pisku. Počinju tražiti uzrok i ispod Ninine kecelje nalaze mačića.

– Ninka, diži se od stola! – ljuti se otac. – Da ste iste sekunde bacili mačiće na smetlište! Da tu gadost više nisam vidio u kući! Vanja i Nina su užasnuti. Smrt na smetlištu, pored toga što je surova, još prijeti mački i drvenom konju da im oduzme djecu, da ostavi prazan sanduk, da uništi planove za budućnost, za tu predivnu budućnost kada će jedan mačić tješiti svoju staricu-majku, drugi će živjeti na vikendici, a treći loviti štakore u trapu... Djeca počinju plakati i moliti da poštede mačiće. Otac pristaje, ali pod uslovom da djeca ne smiju ići u kuhinju i dirati mačiće.

Nakon ručka Vanja i Nina vrzmaju se po svim prostorijama i muče se. Zabrana da ne idu u kuhinju bacila ih je u očaj. Odbijaju slatkiše, jogune se i drski su prema majci. Kada je navečer došao čika Petruša, odvođe ga u stranu i žale mu se na oca koji je htio baciti mačiće na smetlište.

– Čika Petruša, – mole čiku, – reci mami da mačiće stave u dječju sobu. Ree-ciii!

– De, de... dobro! – izvlači se čika. – U redu.

Čika Petruša obično ne dolazi sam. S njim dolazi i Nero, veliki crni pas danske pasmine, s ušima koje vise i s repom koji je tvrd kao štap. Taj pas je šutljiv, mračan i pun osjećaja vlastitog dostojanstva. Na djecu ne obraća ni najmanju pažnju i prolazeći pored njih svojim repom lupka po njima kao po stolicama. Djeca ga mrze iz dubine duše, ali ovaj put praktični razlozi pobjeđuju osjećaje.

– Znaš šta, Nina? – govori Vanja razrogačivši oči. – Neka umjesto konja Nero bude otac! Konj je mrtav, a on je ipak živ! Čitavu večer čekaju trenutak da otac sjedne da igra vint(4) pa će neprimijećeni moći provesti Nera u kuhinju... Evo ga, napokon otac sjeda za karte, mama trčkara oko samovara i ne vidi djecu... Nastupa sretni trenutak.

– Idemo! – šapće Vanja sestri.

Ali baš u tom trenutku ulazi Stepan i smijući se izjavljuje:

– Gospođo, Nero je pojeo mačiče!

Nina i Vanja problijedješe i užasnuti gledaju u Stepana.

– Bogami, gospodine – smije se lakej. – Prišao je sanduku i požderao ih.

Djeci se čini da će se svi, ko god je u kući, uzrujati i nasrnuti na zlotvora Neru. Ali ljudi mirno sjede na svojim mjestima i samo se čude apetitu ogromnog psa. Tata i mama se smiju... Nero šeta oko stola, maše repom i samozadovoljno se oblizuje... Uznemirena je samo mačka. Uzdignuvši rep, šeta po sobama, sumnjičavo zagleda ljude i tugaljivo mjauče.

– Djeco, već je deset sati! Vrijeme je za spavanje! – viče mama.

Vanja i Nina idu na spavanje, plaču i dugo razmišljaju o uvrijeđenoj mački i o surovom, drskom, nekažnjenom Neri.

(4) Kartaška igra slična bridžu. (op. prev.)

GRIŠA

Griša, malen bucmašt dječak, koji se rodio prije dvije godine i osam mjeseci, šeće s dadiljom po bulevaru. Na njemu vatirana pelerinica, šal, velika kapa s čupavim dugmetom i tople kaljače. Zagušljivo mu je i sparno, a k tome mu još aprilsko sunce, koje mu ne da spavati, tuče ravno u oči i pecka mu kapke.

Cijela njegova nespretna figura koja sramežljivo i nesigurno korača odaje krajnju začuđenost.

Dosad je Griša poznavao samo jedan svijet sa četiri ćoška, gdje u jednom ćošku stoji krevet, u drugom dadiljin sanduk, u trećem stolica, a u četvrtom gori kandilo. Ako čovjek baci pogled ispod kreveta, vidjet će lutku s otkinutom rukom i bubanj, a iza dadiljinog sanduka pregršt je različitih stvari: klupka konca, papirići, kutijica bez poklopca i slomljeni pajac. U tom svijetu, osim dadilje i Griše, često se nađu mama i mačka. Mama liči na lutku, a mačka na tatinu

bundu, samo što bunda nema oči i rep. Iz svijeta koji se zove dječja soba vode vrata u prostor gdje se ruča i pije čaj. Tu se nalazi Grišina stolica na visokim nogama i visi časovnik, koji postoji samo zato da bi njihao klatno i da bi zvonio. Iz trpezarije se može proći u sobu u kojoj su crvene fotelje. Tu se na tepihu tamni mrlja zbog koje Griši i danas prijete prstom. Iza te sobe ima još jedna u koju ne puštaju i u kojoj se s vremena na vrijeme pojavi tata – ličnost tajanstvena u najvećoj mjeri! Dadilja i mama, to mu je jasno: oni oblače Grišu, hrane ga i stavljaju ga na spavanje, ali zbog čega postoji tata, e to mu nije jasno. Postoji još jedna tajanstvena ličnost, a to je teta koja je Griši poklonila bubanj. Ona se čas pojavljuje, čas nestaje. Gdje li ona nestaje? Griša je više puta gledao ispod kreveta, iza sanduka i ispod kauča, ali tamo je nije bilo...

U ovom, pak, novom svijetu u kojem sunce para oči ima toliko tata, mama i teta da ni ne znaš kome bi pritčao. Ali najčudniji i najbesmisleniji od svega su konji. Griša gleda njihove noge u pokretu i ništa ne može da shvati: gleda u dadilju ne bi li ona razriješila njegovu nedoumicu, ali ova šuti. Najednom čuje strašan topot... Po bulevaru se, ritmično koračajući, ravno prema njemu kreće gomila vojnika crvenih u licu i s metlicama od brezovog pruća ispod ruke. Griša se sledio od užasa i upitno gleda u dadilju: nije li to opasno? Ali dadilja ne bježi i ne plače, znači, nije opasno. Griša pogledom prati vojnike pa i on počinje koračati u njihovom ritmu.

Preko bulevara pretrčavaju dvije velike mačke s izduženim njuškama, s isplaženim jezicima i s repovima koji strše uvis. Griša misli da i on mora trčati, pa trči za mačkama.

– Stani! – viče za njim dadilja, grubo ga hvatajući za ramena. Kuda si krenuo? Ko ti je dopustio da se glupiraš? Eno, neka dadilja sjedi i drži malo korito s narančama. Griša prolazi pored nje i šutke uzima za sebe jednu naranču.

– Zašto si to uradio? – više njegova suputnica udarajući ga po ruci i otimajući naranču. – Glupane!

Griša bi sada sa zadovoljstvom podignuo stakalce koje mu ispred nogu svjetluca kao kandilo, ali se boji da ga opet ne udare po ruci.

– Moje poštovanje! – čuje najednom Griša skoro iznad samog uha nečiji bučan nizak glas i vidi visokog čovjeka sa svijetlim dugmadima.

Na njegovo veliko zadovoljstvo, taj čovjek pruža dadilji ruku, zaustavlja se s njom i započinje razgovor. Sunčev sjaj, buka kočija, konji, svijetla dugmad, sve to je iznenađujuće novo, pa nije ni čudo da je Grišinu dušu preplavio osjećaj užitka i on se počinje gromoglasno smijati.

– Idemo! Idemo! – više on čovjeku sa svijetlim dugmadima, potežući ga za nabor.

– Kuda ćemo? – pita čovjek.

– Idemo! – uporan je Griša.

On želi reći da uopće ne bi bilo loše povesti usput i tatu, mamu i mačku, ali jezik nikako ne izgovara ono što treba. Nakon kraćeg vremena, dadilja skreće sa bulevara i uvodi Grišu u veliko dvorište u kojem još ima snijega. I čovjek sa svijetlim dugmadima također ide za njima. Oprezno prolaze pored snježnih gromada i lokava, zatim prljavim, tamnim stepenicama ulaze u sobu. Tu je mnogo dima, miriše na pečenje i neka žena stoji pored peći i prži kotlete. Kuharica i dadilja se ljube i skupa sa čovjekom sjedaju na klupu te tiho počinju razgovarati. Griši, onako ušuškanom, postaje neizdrživo vruće i zagušljivo.

“Ma zbog čega li?” – misli on, gledajući unaokolo.

Vidi taman strop, žarač sa dva vrška, peć koja gleda velikom crnom dupljom...

– Ma-a-ma! – oteže.

– De, de, dobro je! – više dadilja. Sačekat ćeš! Kuharica stavlja na stol flašu, tri čašice i pirog. Dvije žene i čovjek sa svi-

jetlim dugmadima nazdravljaju i piju po nekoliko puta i čovjek grli čas dadilju, čas kuharicu. I zatim sve troje počinju tiho pjevušiti.

Griša pruža ruku prema pirogu i daju mu komadićak. Jede i gleda kako dadilja pije... I on želi da popije.

– Daj! Dadiljo, daj! – moli.

Kuharica mu daje da popije gutljaj iz njene čašice. Razrogačio oči, mršti se, kašlje i zatim dugo maše rukama, a kuharica ga gleda i smije se.

Po povratku kući, Griša počinje pričati mami, zidovima i krevetu gdje je sve bio i šta je vidio. Ne govori toliko jezikom, koliko licem i rukama. Pokazuje kako sija sunce, kako konji trče, kako gleda strašna peć i kako kuharica pije...

Navečer nikako ne može zaspati. Vojnici sa metlicama, velike mačke, konji, stakalce, korito sa narančama, svijetla dugmad – sve se to sakupilo na gomilu i pritišće mu mozak. Prevrće se s boka na bok, brblja i na kraju, kako ne može podnijeti svoje uzbuđenje, počinje plakati.

– Pa ti imaš temperaturu! – govori mama, dlanom mu dirujući čelo. – Od čega si je mogao dobiti?

– Peć! – plače Griša. – Bježi odavde, peći jedna!

– Bit će da si se prejeo... – odlučno će mama.

I Griša, preplavljen utiscima novog, tek upoznatog života, dobiva od mame kašiku ricinusovog ulja.

BJEGUNAC

Bila je to dugačka procedura. Najprije je Paška išao sa majkom po kiši čas po pokošenom polju, čas po šumskim stazama, gdje se za njegove cipele lijepilo žuto lišće, i išao je tako sve dok nije svanulo. Zatim je otprilike dva sata stajao na tamnom trijemu i čekao kad će otvoriti vrata. Na trijemu nije bilo toliko hladno i vlažno kao napolju, ali vjetar je i ovamo nanosio kapljice kiše. Kada se trijem malo-pomalo dupkom ispunio narodom, Paška se, onako prignječen, licem prilijepio za nečiji kožuh koji je jako mirisao na usoljenu ribu pa je malo i odrijemao.

Ali, evo, škljocnu zasun, vrata se širom otvoriše i Paška sa majkom uđe u čekaonu. Tu su opet morali dugo čekati. Svi bolesnici sjedili su na klupama, nisu se micali i šutjeli su. Paška je prelazio pogledom preko njih i također šutio, iako je vidio štošta, i čudnog i smiješnog. Eto, samo kad je u čekaonu, poskakujući na jednoj nozi, ušao neki momak,

Paška je i sam dobio želju da i on malo skače; gurnuo je majku u lakat, prasnuo u smijeh u rukav i rekao:

– Mama, gledaj: vrabac!

– Šuti, sinko, šuti! – rekla je majka.

Na prozorčiću se pomolio pospani liječnički pomoćnik.

– Pridite da vas upišem! – progovori on dubokim basom.

Svi su, uključujući i smiješnog momka koji je poskakivao, krenuli prema prozorčiću. Pomoćnik je svakoga pitao ime, patronim,⁽¹⁾ godište, mjesto stanovanja, otkad boluje i ostalo. Iz odgovorā svoje majke Paška je saznao da se ne zove Paška, već Pavel Galaktionov, da ima sedam godina, da je nepismen i da je bolestan još od Uskrsa.

Ubrzo nakon upisivanja, trebalo je na neko vrijeme ustati; kroz čekaonu je prošao doktor u bijeloj kuti i opasan peškirom. Prolazeći pored momka koji poskakuje slegnuo je ramenima i rekao pjevnim tenorom:

– Vidi budale! Pa zar nisi budala? Naređio sam ti da dođeš u ponedjeljak, a ti dolaziš u petak. Šta se mene tiče, ne moraš ni dolaziti, ali kakva si ti budaletina, noga će ti stradati!

Momak se toliko ražalostio u licu, kao da se pripremio da traži milostinju, pa zatrepta i reče:

– Učinite dobro djelo, Ivane Mikolaiču!

– Nemoj ti meni – Ivane Mikolaiču! – izazivački će doktor.

Rečeno je u ponedjeljak i treba slušati. Budala i gotovo...

Počeo je prijem. Doktor je sjedio u svom sobičku i prozivao bolesnike po redu. Neprestano su iz sobička dopirali prodorni jauci, dječji plač ili ljutiti doktorovi povici:

– Ma šta se dereš? Je l' te možda koljem? Sjedi mirno!

Stigao i Paška na red.

(1) Ime po ocu. (op. prev.)

– Pavel Galaktionov! – povika doktor.
Majka se sledila, baš kao da nije očekivala taj poziv, i, uzevši Pašku za ruku, povela ga u sobičak. Doktor je sjedio za stolom i mahinalno kuckao čekićem po debeloj knjizi.
– Šta boli? – upita, ne gledajući ih dok ulaze.
– Momčić ima ranicu na laktu, prijatelju moj. – odgovori majka i lice joj poprimi takav izraz kao da je stvarno užasno ožalošćena zbog ranice na Paškinom laktu.
– Svuci ga!
Paška teško dišući razveza maramu na vratu, zatim obriše rukavom nos i poče ne žureći se da skida mali kožuh.
– Ženo, nisi došla u goste! – reče ljutito doktor. – Šta si razvukla? Pa nisi mi ti ovdje jedina.
Paška je užurbano zbacio kožuh na tlo i uz majčinu pomoć skinuo košulju... Doktor ga lijeno pogleda i potapša ga po golom trbuhu.
– Glavno je, Paška, brate, da si ti trbušinu pustio, – reče on i uzdahne. De, pokaži mi lakat.
Paška ispod oka pogleda lator sa krvavim zavojima, zatim doktorovu kutu pa poče plakati.
– Me-ee! – naruga se doktor oponašajući ga. Vrijeme je mangupu da se ženi, a on cmizdri! Bestidnik.
Trudeći se da ne plače, Paška pogleda u majku pa kao da je pogledom molećivo preklinjao: “Nemoj slučajno kod kuće pričati da sam plakao u bolnici!”

Doktor mu pregleda lakat, pritisne, uzdahne, cmokne usnama, zatim opet pritisne.
– Trebalo bi te namlatiti, ženska glavo, ali nema ko, – reče on. – Što ga nisi ranije dovela? Pa ruka mu je skroz propala! Deder, ludo, gledaj, zglob ga boli!
– Vi bolje znate, prijatelju moj... – uzdahne žena.
– Prijatelju moj... Pustila da se momku ruka zagnoji, a sad ona meni prijatelju moj. Kakav je on radnik bez ruke?

Ovako ćeš ga čitav život morati njegovati. A kad njoj prišt iskoči nasred nosa, onda odmah trči u bolnicu, a maloga pustila da mu se pola godine gnoji ruka. Svi ste isti.

Doktor zapali cigaretu. Dok se cigareta dimila, grdio je ženu i klimao glavom na takt pjesme koju je pjevušio u sebi, i stalno je o nečemu razmišljao. Paška je onako gol stajao pred njim, slušao i gledao u dim. Kada se cigareta ugasila, doktor se trgnuo i progovorio glasom dubljim za cijeli ton. – E, pa, ženo, slušaj. Masti i kapi ovdje neće pomoći. Treba ga ostaviti u bolnici.

– Pa ako treba, prijatelju moj, zašto da ga ne ostavim?

– Operirat ćemo ga. A, ti, Paška, ostani. – rekao je doktor tapšući Pašku po ramenu. – Majka neka ide, a nas dvojica ćemo, brate, ostati ovdje. Kod mene ti je, brate, prava milina! Ti i ja ćemo, Paška, fino završiti svoj posao, hvatat ćemo češljugare, a i lisicu ću ti pokazati! Otići ćemo zajedno u goste! A? Hoćeš li? A majka će doći po tebe sutra! A? Paška upitno pogleda majku.

– Ostani, sinko! – reče ova.

– Ostaje on, ostaje! – veselo povika doktor. – Nema se tu šta raspravljati! Pokazat ću mu pravu lisicu! Otići ćemo skupa na sajam da kupujemo bombone! Marija Denisovna, odvedite ga gore!

Doktor je, po svemu sudeći, veseo i susretljiv čovjek i radovao se što će imati društvo; Paška je dobio želju da ga ispoštuje, tim više što nikada u životu nije bio na sajmu, i vrlo rado bi pogledao pravu lisicu, ali kako će bez majke? Nakon što je malo razmislio, odlučio je zamoliti doktora da i majku ostavi u bolnici, ali ni ne zausti, a već ga je liječnica pomoćnica vodila gore stepenicama. Ide on i, razjapivši usta, gleda s obje strane. Stepenište, podovi i štokovi, sve ogromno, ravno i blistavo, bijahu ofarbani u prekrasnu žutu boju pa su širili ukusan miris biljnog ulja. Posvuda su

visjele lampe, protezali se sagovi, a iz zidova štrčale su bakrene česme. Ali Paški se najviše svidio krevet, na koji su ga smjestili, i sivi pokrivač od grube vune. Opipa rukama jastuke i prekrivač, pređe pogledom preko bolničke sobe, pa zaključí da doktor uopće ne živi loše.

Bila je to omanja soba sa samo tri kreveta. Jedan krevet bio je prazan, drugi je zauzeo Paška, a na trećem je sjedio neki starac mrzovoljna pogleda koji je stalno kašljao i pljuvao u svoju šolju. Sa Paškinog kreveta mogao se kroz vrata vidjeti dio druge sobe sa dva kreveta: na jednom je spavao nekakav blijed, suvonjav čovjek sa gumenom kesom na glavi; na drugom je, raširivši ruke, sjedio muškarac sa povezom na glavi i veoma je ličio na ženu.

Liječnička pomoćnica je, nakon što je posjela Pašku, izašla pa se nakon kraćeg vremena vratila držeći u naramku hrpu odjeće.

– Ovo je za tebe, – rekla je. – Oblači se.

Paška skide odjeću i poče, ne bez zadovoljstva, odijevati novo ruho. Nakon što je obukao košulju, hlače i sivi ogrtač, samozadovoljno se pogleda i pomisli kako ne bi bilo loše da u takvom odijelu prošeće po selu. U svojim mislima jasno predoči sebi kako ga majka šalje u povrtnjak na rijeku da natrga liske kupusa za prasad; ide on, a dječaci i djevojčice ga okružili i zavidno gledaju njegov ogrtač.

U sobu uđe bolničarka držeći u rukama dvije metalne zdjele, kašike i dva komada hljeba. Jednu zdjelu stavila je ispred starca a drugu ispred Paške.

– Jedi! – reče.

Pogledavši u zdjelu, Paška je ugledao mastan šči, a u njemu komad mesa, i opet pomislio kako doktor uopće ne živi loše i kako uopće nije tako ljutit kakav se činio na početku. Dugo je jeo šči, oblizujući kašiku poslije svakog zalogaja, a onda, kada u zdjeli nije ostalo ništa osim mesa, ispod oka

pogleda starca i pozavidje mu što ovaj još uvijek kusa kašikom. Uzdahne pa se uhvati mesa, trudeći se da ga jede što duže može, ali njegov trud nije urodio nikakvim plodom: uskoro je nestalo i mesa. Ostade samo komadić hljeba. Nije ukusno jesti sam hljeb bez dodataka, ali ništa se nije moglo uraditi, pomisli Paška i pojede hljeb. U taj čas uđe bolničarka sa novim zdjelama. Ovog puta u zdjelama je bilo pečenje sa krompirom.

– A šta bi s hljebom? – upita boničarka.

Umjesto odgovora Paška napući obraze i ispuše zrak.

– Pa što si ga požderao? – reče prijekorno bolničarka. – A s čim ćeš jesti pečenje?

Izašla je i donijela novi komad hljeba. Paška nikad u životu nije jeo pečeno meso i, kako ga je sada probao, zaključio je da je ono veoma ukusno. Meso je brzo nestalo, a poslije mesa ostao mu je veći komad hljeba nego kad je pojeo šči. Starac je, nakon što je ručao, komad hljeba koji mu je ostao sakrio u stolić; Paška je htio uraditi isto to, ali malo je razmislio pa pojeo svoj komad.

Nakon što se najeo, otišao je u šetnju. U susjednoj sobi, osim onih koje je vidio kroz vrata, nalazilo se još četvero ljudi. Od njih je samo jedan privukao njegovu pažnju. Bio je to visok, krajnje izmršao muškarac sa tugaljivim dlakavim licem; sjedio je na krevetu i sve vrijeme je, kao klatnom, klimao glavom i mahao desnom rukom. Paška dugo nije skidao pogled sa njega. U početku mu se to muškarčevo ravnomjerno mahanje glavom nalik na klatno činilo čudnovatim, kao da to čini zbog sveopće zabave, ali kada se zagledao u njegovo lice, uhvatila ga je jeza i shvatio je da je taj čovjek užasno bolestan. Ušavši u treću sobu ugledao je dva muškarca tamnocrvenih lica koje baš kao da je neko premazao glinom. Sjedili su nepomično na svojim krevetima, a sa svojim neobičnim licima, na kojima je bilo teško razaznati crte, bili su nalik malim paganskim bogovima.

– Teta, zbog čega su takvi? – upita Paška bolničarku.

– Imaju ospice, momče.

Kada se vratio u svoju sobu, Paška je sjeo na krevet i počeo iščekivati doktora da s njim ode loviti češljugare ili da odu na sajam. Ali doktor nije dolazio. Na vratima susjedne sobe na trenutak se pojavio bolničar. Nagnuo se nad bolesnikom koji je na glavi imao vrećicu sa ledom i povikao:

– Mihajlo!

Mihajlo je spavao i nije se ni pomjerio. Bolničar odmahnu rukom i ode. Iščekujući doktora, Paška je promatrao svog susjeda, starca. Starac je neprestano kašljao i pljuvao u šolju; kašalj mu je bio razvučen, škripav. Paški se svidjela jedna starčeva osobitost: kada bi kašljući udisao u sebe zrak, u njegovim bi prsima nešto fijukalo i pjevalo različitim glasovima.

– Dedo, šta to kod tebe fijuče? – upita Paška.

Starac nije ništa odgovorio. Paška malo sačeka pa upita:

– Dedo, a gdje je lisica?

– Kakva lisica?

– Prava.

– A gdje bi bila? U šumi!

Prošlo je dosta vremena, a doktor se nikako nije pojavljavao. Bolničarka je donijela čaj i izgrdila Pašku zato što nije ostavio hljeba uz čaj; dolazio je još jednom liječnički pomoćnik i pokušavao probuditi Mihajla; napolju se smrklo, u bolničkim sobama upališe se svjetla, a doktor nije došao. Već je bilo kasno za odlazak na sajam ili za lov na češljugare; Paška se ispruži na postelji pa počne razmišljati. Sjeti se bombona koje mu je obećao doktor, majčinog lica i glasa, tmice u svojoj seljačkoj kući, sjeti se peći, čangrizave babe Jegorovne... i odjednom mu posta teško na duši i uhvati ga tuga. Sjeti se da će majka sutra doći po njega, osmjehne se i zatvori oči.

Probudio ga je šum. U susjednoj sobi neko je koračao i poluglasno pričao. Pri prigušenom svjetlu noćnih lampi i svjetiljki pored Mihajlovog kreveta kretale su se tri figure.

– Hoćemo li ga ponijeti sa krevetom il' ovako? – upita jedna od njih.

– Ovako. Sa krevetom nećeš moći proći. E baš je umro u nevrijeme, kraljevstvo mu nebesko!

Jedan je uzeo Mihajla za ramena, drugi za noge pa ga podigoše: Mihajlove ruke i skuti njegovog ogrtača nakratko su ostali labavo visjeti u zraku. Treći, onaj muškarac što liči na ženu, počeo se krstiti te sve troje haotično lupkajući nogama i gazeći po Mihajlovim skutima, krenuše iz sobe.

U prsima starca koji je spavao razlijevalo se fijukanje i pjev različitih glasova. Paška načuli uši, pogleda u tamne prozore i užasnut skoči s kreveta.

– Ma-a-ma! – zajeca on dubokim basom.

I ne čekajući odgovor, pojuri u susjednu sobu. Tu je svjetlost noćne lampe i svjetiljke jedva-jedvice osvjetljavala tamu; bolesnici su, uznemireni Mihajlovom smrću, sjedili na svojim krevetima; mijesajući se sa sjenama, raščupani, izgledali su širi, viši rastom i činilo se da postaju sve veći i veći; na krajnjem krevetu u ćošku, gdje je bilo još tamnije, sjedio je muškarac i mahao glavom i rukom.

Paška, ne raspoznajući vrata, pojuri u sobu gdje su ležali ospičavi, odatle u hodnik, a iz hodnika utrča u veliku sobu, u kojoj su na krevetima ležala i sjedila dugokosa čudovišta sa staračkim licima. Protrčavši kroz ženski odjel opet se našao u hodniku, ugledao rukohvat poznatog mu stepeništa i potrčao prema dolje. Tu je prepoznao čekaonicu u kojoj je jutros sjedio pa poče tražiti izlazna vrata.

Zasun je škljocnuo, mirisao je hladan vjetar, i Paška je, spotičući se, istrčao u dvorište. Mislio je samo na jedno – bježati i bježati! Nije znao put, ali je bio siguran da će se, ako potrči, zasigurno naći u majčinoj kući. Noć je bila oblačna, ali

je iza oblaka svijetlio mjesec. Paška je sa kućnog stubišnog trijema potrčao ravno naprijed, zaobišao šupu pa naletio na prazno grmlje; stade malo i razmisli pa pojuri nazad prema bolnici, zaobiđe je u trku i opet se zaustavi sav smeten: iza bolničkog bloka bijeljeli su se nadgrobni križevi.

– Ma-a-amice! – povika pa pojuri nazad.

Protrčavajući pored mračnih, surovih zgrada, ugledao je jedan osvijetljen prozor.

Jarkocrvena mrlja činila se u tmimi strašnija, ali Paška, izbezumljen od straha, pošto nije znao kuda da trči, udari prema njoj. Pored prozora bio je stubišni trijem te glavni kućni ulaz sa bijelim natpisom; Paška se trčeći uspeo stepenicama, pogledao kroz prozor i najednom ga je preplavila neopisiva radost. Kroz prozor je ugledao veselog, sretljivog doktora koji je sjedio za stolom i čitao knjigu. Smijući se od sreće, Paška je ispružio ruke prema poznatom licu, htio je povikati, ali je neka nepoznata sila stegnula njegov dah i udarila mu u noge; zanjihao se i bez svijesti se srušio na stepenice.

Kada je došao sebi, već je bilo svijetlo, i veoma poznat glas, koji je jučer obećao sajam, češljugare i lisicu, govorio je pored njega:

– Eh, Paška, jesi budala! Zar nisi budala? Trebalo bi te tući, ali nema ko.

DJEČACI

– Volodja je stigao! – povikao je neko u dvorištu.

– Volodička su doputovali! – zauralala je Natalija, utrčavajući u trpezariju. – Ah, bože moj!

Cijela obitelj Koroljovih koja je svog Volodju očekivala svakog trenutka pojurila je prema prozorima. Pored kućnog ulaza stajale su široke niske seljačke saonice, a gusta magla dizala se sa trojke sa tri bijela konja. Saonice su bile prazne jer je Volodja već stajao na trijemu i crvenim, promrzlim prstima odvezivao bašlik.⁽¹⁾ Njegov gimnazijski kaput, kačket, kaljače i kosa na sljepoočnicama bili su prekriveni injem, i čitav je, od glave do pete, širio tako ukusan studen miris da je čovjek gledajući ga i sam poželio da se smrzne pa kaže: “Brrr!” Majka i tetka požurile da ga zagrlje i izljube, Natalija mu pade pred noge pa mu počje izuvati valjenke,

(1) Kavkaska kapuljača. (op. prev.)

sestre nadigle viku, vrata škripala, lupala a Volodjin otac samo u prsluku i sa škarama u ruci utrčao u predsoblje i preplašeno uzviknuo:

– A mi te čekali još jučer! Jesi li dobro doputovao? Sretno si stigao? Gospode bože moj, pa dajte mu da se pozdravi s ocem! Pa jesam li mu otac ili nisam?

– Vau! Vau! – zavija basom Milord, ogroman crni pas, udarajući repom po zidovima i po namještaju.

Sve se pomiješalo u jedan neprekidan veseo zvuk koji je trajao oko dvije minute. Kada je prošao prvi nalet radosti, Koroljovi primijetiše da se u predsoblju osim Volodje nalazi još jedan čovječuljak, umotan u marame, šalove i bašlike i prekriven injem; stajao je nepomično u kutu u sjeni velike lisičje bunde.

– Volodička, a ko je to? – upita majka šapatom.

– Ah! – trznuo se Volodja. – Imam čast predstaviti svoga prijatelja Čečevicina, učenika drugog razreda... Doveo sam ga sa sobom da bude neko vrijeme naš gost.

– Jako mi je drago, dobrodošli! – reče veselo otac. – Izvinite me, ja sam u kućnoj atmosferi, nisam prikladno odjeven, bez redengota(2) sam... Izvolite! Natalija, pomozí gospodinu Čerepicinu da se svuče! Gospode bože moj, pa otjerajte tog psa! Prava je kazna!

Nešto kasnije, Volodja i njegov prijatelj Čečevicin, ošamućeni bučnim dočekom i još uvijek rumeni od hladnoće, sjedili su za stolom i pili čaj. Zimsko sunce je, prodirući kroz snijeg i šare na prozorima, treperilo na samovaru(3) i kupalo svoje čiste zrake u posudi za ispiranje. U sobi je

(2) Dugačak dvoredni muški kaput, prilegnuta u struku i ob. crne boje, vrlo moderan u cijeloj Evropi u 19. st. (op. prev.)

(3) Bakrena ili mjedena i sl. posuda karakterističnog oblika u kojoj se grije voda za pripravljanje čaja (u zemljama bivšeg SSSR-a, Mongoliji, Egiptu, Turskoj, Iranu).

bilo toplo i dječaci su osjećali kako se u njihovim promrzlim tijelima, ne želeći popustiti jedno drugome, golicaju toplina i studen.

– Pa, uskoro će Božić! – govorio je otac pjevajući i motajući cigaretu od tamnocrvenog duhana. – Pa šta ima da je bilo ljeta i da je majka plakala dok te ispraćala? A ti se već vratio... Vrijeme, brate, ide brzo! Ne stigne čovjek ni udahnuti, a eto ti starosti. Gospodine Čibisove, jedite, molim vas, ne ustručavajte se! Mi smo vam jednostavni.

Tri Volodjine sestre, Katja, Sonja i Maša, a najstarija je imala jedanaest godina, sjedile su za stolom i nisu skidale pogled sa novog poznanika. Čečevicin je bio iste dobi i visine kao i Volodja, ali nije bio tako bucmast i bijel, već mršav i tanoput, prekriven pjegicama. Kosa mu je bila nakostriješena, oči uske, usne debele, općenito, bio je vrlo ružan, i da na sebi nije imao gimnazijsku jaknu, po spoljašnosti bi čovjek pomislio da je kuharicin sin. Bio je namršten, cijelo vrijeme je šutio i nijednom se nije nasmiješio. Djevojčice su, gledajući ga, odmah shvatile da je to zasigurno vrlo pametan i obrazovan čovjek. Sve vrijeme je o nečemu razmišljao i toliko je bio zaokupljen vlastitim mislima da bi se on, kada bi ga o nečemu upitali, trzao, drmusao glavom i molio da mu ponove pitanje.

Djevojčice su primijetile da je i Volodja, uvijek radostan i pričljiv, ovaj put govorio malo, uopće se nije osmjehivao i kao da mu čak nije bilo ni drago što je došao kući. Dok su sjedili i pili čaj, samo se jednom obratio sestrama, pa i tad nekim čudnim riječima. Pokaza prstom na samovar pa reče: – A u Kaliforniji umjesto čaja piju džin.

I on je također bio zaokupljen nekakvim mislima i, sudeći po pogledima koje je povremeno razmjenjivao sa svojim prijateljem Čečevicinom, dječaci su razmišljali o istoj stvari. Nakon čaja svi su otišli u dječju sobu. Otac i djevojčice sjeli su za stol i uhvatili se posla koji je bio prekinut dolaskom

dječaka. Od šarenog papira pravili su cvijeće i rese za jelku. Bio je to zabavan i bučan posao. Svaki nanovo napravljen cvijet djevojke su dočekivale oduševljenim, pa čak i užasnutim povicima, baš kao da je taj cvijetak padao s neba, i tatica se također oduševljavao, a povremeno bi bacao škare na pod, ljuteći se na njih što su tupe. Majčica bi utrčavala u dječju sobu vrlo zabrinutog lica i zapitkivala:

– Ko je uzeo moje škare? Jesi li ti, Ivane Nikolajeviču, opet uzeo moje škare?

– Gospode bože moj, ni škare mi ne daju! – odgovarao bi Ivan Nikolajevič drhtavim glasom, pa bi zavalivši se na naslon stolice zauzimao pozu uvrijeđenog čovjeka, ali bi se već minutu kasnije opet oduševljavao.

Tokom svojih prijašnjih posjeta, Volodja bi učestvovao u pripremama za jelku ili bi istrčavao u dvorište da vidi kako kočijaš i pastir skupljaju snijeg na gomilu, ali sada on i Čečevicin nisu obratili nikakvu pažnju na raznobojni papir i nisu nijednom bili u konjušnici, nego su sjeli pored prozora i počeli se o nečemu došaptavati; zatim su zajedno otvorili geografski atlas i počeli promatrati nekakvu kartu.

– Prvo u Perm... – tiho je govorio Čečevicin... – odatle u Tjumen... onda Tomsk... onda... onda... na Kamčatku... Odatle će nas Samojadi čamcima prevesti preko Beringovog tjesnaca... I eto ti Amerike... Tamo ima puno životinja sa skupljenim krznom.

– A Kalifornija? – upita Volodja.

– Kalifornija je niže... Samo da se dokopamo Amerike, onda Kalifornija nije preko svijeta. Hranu možemo nabavljati lovom i pljačkom.

Čečevicin je cijeli dan izbjegavao djevojčice i gledao ih poprijeko. Poslije večernjeg čaja dogodilo se da su ga na nekih pet minuta ostavili samog sa djevojčicama. Bilo mu je neugodno da šuti. On se grubo nakašlje, protrlja desnim dlanom lijevu ruku, pogleda mrzovoljno Katju, pa upita:

– Jeste li čitali Maynea Reida?

– Ne, nisam... Recite, a znate li klizati?

Zaokupljen svojim mislima, Čečevicin nije ništa odgovorio na to pitanje, nego je samo jako napuhao obraze i uzdahnuo kao da mu je bilo jako vruće. Još jednom podiže pogled prema Katji pa reče:

– Kada krdo bizona trči preko pampasa,⁽⁴⁾ zemlja podrhtava i tada se uplašeni mustanzi ritaju i ržu.

Čečevicin se žalosno nasmiješi pa doda:

– A isto tako Indijanci napadaju vlakove. Ali najgori od svega su komarci i termiti.

– A šta je to?

– To su nešto kao mravi, samo s krilima. Grizu veoma jako. Znate li ko sam ja?

– Gospodin Čečevicin.

– Ne. Ja sam Montigomo Jastrebova Kandža, vođa nepobjedivih.

Maša, najmlađa djevojčica, pogleda u njega, zatim prema prozoru, kroz koji se vidjelo da već počinje večer, pa reče zamišljeno:

– A kod nas su jučer kuhali leću.⁽⁵⁾

Potpuno nerazumljive Čečevicinove riječi, i to što se stalno došaptavao s Volodjom, i to što se Volodja nije igrao, nego je stalno o nečemu razmišljao, sve to bilo je tajanstveno i čudno. I obje starije djevojčice, Katja i Sonja, počele su oprezno motriti dječake. Navečer, kada su dječaci otišli na spavanje, djevojčice su se prikrale vratima i prisluškivale njihov razgovor. I šta su sve saznale! Dječaci su se spremali da bježe nekuda u Ameriku da traže zlato; sve je već bilo

(4) Prostrana travnata stepa bez drveća u umjerenom pojasu Južne Amerike (Argentina). (op. prev.)

(5) Igra riječi; na ruskom *čečevica* je leća, što djevojčicu podsjeća na ime junaka Čečevicina. (op. prev.)

spremno za put: pištolj, dva noža, dvopeci, povećalo za paljenje vatre, kompas i novac – četiri rublje. Sznale su da će dječaci morati propješačiti nekoliko hiljada vrsta, i da će se na svom putu morati boriti sa tigrovima i divljacima, zatim će tražiti zlato i bjelokost, ubijati neprijatelje, postati gusari, piti džin i, napokon, ženiti ljepotice i obrađivati plantaže. Volodja i Čečevicin razgovarali su i u oduševljenju upadali jedan drugome u riječ. I pri tome je Čečevicin sebe nazivao ovako: “Montigomo Jastrebova Kandža”, a Volodju “bljedoliki brate moj”.

– Pazi, ne govori majci – rekla je Katja Sonji dok su odlazile na spavanje. – Volodja će nam iz Amerike donijeti zlata i bjelokosti, a ako kažeš mami, neće ga pustiti.

Uoči Badnjaka Čečevicin je cijeli dan promatrao kartu Azije i nešto zapisivao, a Volodja je, sjetan i natečen kao da ga je ubola pčela, mrzovoljno hodao po sobama i ništa nije jeo. I čak se jednom u dječjoj sobi zaustavio ispred ikone, prekrstio se i rekao:

– Gospode, oprosti meni grešniku! Gospode, čuvaj moju jadnu, nesretnu majku!

Navečer se rasplakao. Odlazeći na spavanje, dugo je grlio oca, majku i sestre. Katja i Sonja znale su o čemu se radi, a najmlađa, Maša, ništa nije shvaćala, apsolutno ništa, i tek kada bi pogledala Čečevicina zamislila bi se pa govorila uzdišući:

– Za vrijeme posta, kaže dadilja, treba jesti grašak i leću.

Rano ujutro na Badnjak, Katja i Sonja polako su ustale iz kreveta i otišle da vide kako će dječaci bježati u Ameriku. Prikrale su se vratima.

– Znači, nećeš ići? – ljutito upita Čečevicin. – Govori: nećeš ići?

– Gospode! – plakao je tiho Volodja. – Pa kako da odem? Žao mi je mame.

– Bljedoliki brate moj, molim te, idemo! Uvjeravao si me da ćeš ići, sam si me nagovarao da napustimo dom, a sad kad treba krenuti, prepao si se.

– Nisam... nisam se prepao, ali mi je... mame mi je žao.

– Govori: ideš ili ne ideš?

– Ići ću, samo... samo sačekaj. Želim neko vrijeme živjeti kod kuće.

– U tom slučaju idem sam! – odluči Čečevicin. – Snaći ću se ja već i bez tebe. A još je htio tigrove loviti, boriti se! Kad je već tako, daj mi onda moje detonatore!

Volodja zaplače tako gorko da sestre nisu izdržale te i one tiho zaplakaše. Uslijedila je tišina.

– Znači, ne ideš? – još jednom upita Čečevicin.

– I... idem.

– Pa oblači se!

I Čečevicin je, kako bi nagovorio Volodju, hvalio Ameriku, rikao kao tigar, imitirao parobrod, svađao se i obećao Volodji da će mu dati svu bjelokost i sve lavlje i tigrove kože.

I taj mršavi, tamnopusi dječak sa nakostriješenom kosom i pjegicama djevojčicama se činio neobičan i izvanredan. Bio je to junak, odlučan, neustrašiv čovjek i rikao je tako da bi čovjek koji stoji iza vrata zaista mogao pomisliti da je to tigar ili lav.

Djevojčice su se vratile u svoju sobu i dok su se oblačile, Katja očiju punih suza reče:

– Joj, tako se bojim!

Do dva sata, kada su sjeli da ručaju, sve je bilo tiho, ali tokom ručka iznenada se ispostavi da dječaci nisu kod kuće. Poslaše po njih u kuhinju za sluge, u konjušnicu, u kućicu kod upravitelja imanja, ali nisu bili tamo. Poslaše po njih u selo i ni tamo ih nisu našli. A onda su i čaj pili bez dječaka, a kada su sjeli da večeraju, majčica se veoma uznemirila, čak je i plakala. A u noći su opet išli u selo, tražili, išli sa fenjerima na rijeku. Bože, kakav metež je nastao!

Sutradan je došao kotarski policajac pa su u trpezariji pisali nekakav dokument. Majčica je plakala.

Ali, evo, kraj stubišnog kućnog trijema zaustaviše se široke niske seljačke saonice, a gusta magla dizala se sa trojke sa tri bijela konja.

– Volodja je stigao! – povikao je neko u dvorištu.

– Volodička su doputovali! – zauralala je Natalija, utrčavajući u trpezariju!

I Milord je zalajao basom: “Vau! vau!”. Ispostavilo se da su dječake zadržali u gradu, tamo gdje su redovi prodavnica (tumarali su tamo i neprestano se raspitivali gdje se prodaje barut). Volodja je, čim je ušao u predsoblje, grčevito zaplakao i objesio se majci oko vrata. Djevojčice su, drhteći, užasnute razmišljale šta će sada biti, čule su kako je tatica odveo Volodju i Čečevicina u svoj kabinet i tamo dugo razgovarao s njima, i majčica je također pričala i plakala.

– Pa zar je moguće da ste to uradili? – uvjeravao ih je otac.

– Bože sačuvaj da saznaju u gimnaziji, odmah bi vas izbacili. A vi, gospodine Čečevicin, sram vas bilo! Loše, bome! Vi ste inicijator i nadam se da će vas vaši roditelji kazniti. Pa zar je moguće da ste to uradili? Gdje ste noćili?

– Na željezničkoj stanici! – ponosno je odgovorio Čečevicin. Volodja je poslije ležao, a na glavu su mu stavljali peškir natopljen octom. Nekud su poslali telegram i sljedeći dan došla je dama, Čečevicinova majka, i odvezla svoga sina.

Kad je Čečevicin odlazio, lice mu je bilo strogo, nadmeno, a oprastajući se sa djevojčicama nije rekao nijednu riječ, samo je od Katje uzeo svesku i napisao za uspomenu:

“Montigomo Jastrebova Kandža”.

KOD KUĆE

– Dolazili su od Grigorjevih po nekakvu knjigu, ali rekla sam da niste kod kuće. Poštar je donio novine i dva pisma. Usput, Jevgenije Petroviču, zamolila bih vas da obratite pažnju na Serjožu. Danas i prekjučer primijetila sam da puši. Kad sam ga počela opominjati, on je, po običaju, začepio uši i glasno zapjevao da zagluši moj glas.

Jevgenij Petrovič Bikovski, tužilac okružnog suda, koji se upravo vratio sa sastanka i skidao rukavice u svom kabinetu, pogleda guvernantu koja mu je sve to saopćavala i nasmija se.

– Serjoža puši... – slegnuo je ramenima. – Pokušavam zamisliti tog švrću s cigaretom! Ma koliko mu je godina?

– Sedam. Vama se to čini neozbiljno, ali u njegovim godinama pušenje je štetna i ružna navika, a ružne navike treba iskorjenjivati na samom početku.

– Potpuno tačno. A gdje uzima duhan?

– Iz vašeg stola.

– Je li? U tom slučaju, pošaljite mi ga.

Nakon što je guvernanta izašla, Bikovski je sjeo u fotelju ispred pisaćeg stola, zatvorio oči i počeo razmišljati. Zamisljao je, zbog nečega, svoga Serjožu sa ogromnom, aršin dugom cigaretom, u oblacima duhanskog dima i ta ga je karikatura tjerala da se osmjehuje; u isto vrijeme ozbiljno i zabrinuto guvernantino lice kod njega je probudilo sjećanja na odavno prošlo, napola zaboravljeno vrijeme, kada je pušenje u školi i u dječjoj sobi izazivalo kod učitelja i roditelja čudan, ne sasvim razumljiv užas. Bio je to upravo užas. Djecu su nemilosrdno batinali, izbacivali ih iz gimnazije, kvarili im živote, iako niko od učitelja i očeva nije znao zbog čega je pušenje tako štetno i kriminalno. Čak su se i jako pametni ljudi upuštali u borbu protiv poroka koji ne razumiju. Jevgenij Petrovič sjetio se svog direktora gimnazije, veoma obrazovanog i dobroćudnog starca koji bi se toliko prepao kada bi uhvatio nekog učenika sa cigaretom da bi probljedio te bi iste sekunde sazivao vanrednu sjednicu nastavnika te osuđivao krivca na izbacivanje. Takav je, valjda, zakon zajednice: što je nerazumljivije zlo, to se surovije i grublje bore protiv njega.

Sjetio se tužilac dvojice, trojice koji su bili izbačeni i njihovog daljnjeg života. Nije mogao a da ne pomisli kako sama kazna vrlo često uzrokuje mnogo više zla negoli sam zločin. Živi organizam ima sposobnost da se brzo prilagođava, privikava i raspoznaje bilo kakvu atmosferu, inače bi čovjek u svakom trenutku morao osjećati kako njegovo razumno djelovanje ima sasvim nerazumnu osnovu i kako je malo razborite istine i pouzdanosti čak i u takvim odgovornim djelatnostima, koje imaju stravične rezultate, kao što su pedagoška, pravna, književna...

I slične misli, bezbrižne i maglovite, kakve se pojavljuju samo u umornom mozgu koji se odmara, počele su se vr-

zmati po glavi Jevgenija Petroviča; one se pojavljuju ko zna odakle i zbog čega, nakratko se zadržavaju u glavi i, čini se, klize po površini mozga, ne zalazeći odveć u dubinu. Za ljude koji po cijele sate pa čak i dane zbog prirode posla moraju razmišljati jedosmjerno, ovakve slobodne misli o domu čine komfor svoje vrste, prijatnu udobnost.

Bilo je devet sati navečer. Gore, iznad stropa, na drugom spratu neko je hodao tamo-amo, a iznad, na trećem spratu, četiri ruke svirale su skale. Koračanje čovjeka, koji je sudeći po nervoznom hodu o nečemu bjesomučno razmišljao ili je patio od zubobolje, kao i monotone skale, pridavale su tišini večeri nešto sanjivo, što je navodilo na sporo razmišljanje. Dvije sobe dalje, u dječjoj sobi, razgovarali su guvernera i Serjoža.

– Ta-ta je stigao! – zapjevuši dječak. – Tata je sti-ga-o! Ta! Ta! Ta!

– *Votre père vous appelle, allez vite!* – poviče guvernera, ciknuvši kao preplašena ptica. – Čujete li!

“Pa šta ću, da mu ipak kažem?” – pomisli Jevgenij Petrovič. Ali prije negoli je uspio bilo što smisliti, u kabinet je već ulazio njegov sin Serjoža, dječak od nekih sedam godina. Bio je to čovjek čiji se pol mogao odrediti samo zahvaljujući odjeći: kržljav, bijela, nježna lica, slabunjav... Tijelo mu je bilo mlitavo, nalik kakvom povrću iz staklenika i sve se na njemu činilo neobično nježno i mekano: pokreti, kovrdžava kosa, pogled, somotna jakna.

– Zdravo, tata! – reče mekanim glasom, penjući se ocu u krilo i brzo ga ljubeći u vrat. – Zvao si me?

– Dozvolite, dozvolite, Sergeju Jevgeniču, – odgovori tužilac, odmičući ga od sebe. – Prije poljubaca, trebamo porazgovarati, i to ozbiljno porazgovarati... Ljut sam na tebe i više te ne volim. Tako da znaš, dragi moj; ne volim te i više mi nisi sin... Da.

Serjoža pažljivo pogleda oca, zatim mu pogled padne na stol pa slegnu ramenima.

– Pa šta sam ti uradio? – upita u nedoumici, trepćući očima.

– Danas nijednom nisam bio u tvom kabinetu i ništa nisam dirao.

– Sada mi se Natalija Semjonovna požalila da pušiš...

Je li to istina? Pušiš li?

– Da, pušio sam jedanput... Tačno je!...

– Eto vidiš, povrh svega još i lažeš, – reče tužilac mršteći se i prikrivajući time svoj osmijeh. – Natalija Semjonovna dva-put te vidjela kako pušiš. Znači, uhvaćen si na djelu za tri loše stvari: pušiš, uzimaš iz stola tuđi duhan i lažeš. Tri kri-vice!

– Ah, da-a! – prisjeti se Serjoža, a oči mu se osmjehnuše. – To je tačno, tačno je! Dva-put sam pušio: danas i prije.

– Eto vidiš, znači ne jednom, već dva-put... Veoma sam, veoma nezadovoljan tobom! Prije si bio dobar dječak, ali si se sada, vidim, iskvario i postao loš.

Jevgenij Petrovič popravi Serjoži ovratnik i pomisli:

“Šta još da mu kažem?”

– Da, loše je. – nastavi on. – Nisam to očekivao od tebe. Kao prvo, nemaš pravo uzimati duhan koji ti ne pripada. Svaki čovjek ima pravo da upotrebljava samo svoje lične stvari, a ako uzima tuđe, onda... onda je on loš čovjek! (“Ne govorim mu ono što trebam!” – pomisli Jevgenij Petrovič.) Na-primjer, Natalija Semjonovna ima sanduk s haljinama. To je njen sanduk, to jest ni ja ni ti ga ne smijemo dirati jer nije naš. Je li tako? Ti imaš konjiće i slike... Pa zar ih ja uzimam? Možda bih ih i želio uzeti, ali... pa nisu moji, već tvoji!

– Uzmi ih ako želiš! – reče Serjoža, podignuvši obrve. – Ti se, tata, molim te, nemoj ustručavati, uzmi! Ovaj žuti psić koji je na tvom stolu je moj, ali ja ništa... Pa neka ga, nek stoji!

– Ne razumiješ me. – reče Bikovski. – Psića si mi poklonio, sad je moj i mogu sa njim činiti što mi je volja; ali ja tebi duhan nisam poklonio! Duhan je moj! (“Ne objašnjavam mu dobro!” – pomisli tužilac. “Ne, uopće! Nije to to!”) Ako imam želju da pušim tuđi duhan, onda ponajprije moram zamoliti za dopuštenje...

Lijeno lijepeći rečenicu na rečenicu i prilagođavajući se dječjem jeziku, Bikovski poče objašnjavati sinu što znači svojina. Serjoža mu je gledao u prsa i pažljivo ga slušao (volio je navečer razgovarati s ocem), zatim se nalaktio na kraj stola i počeo žmirkati svojim kratkovidnim očima gledajući papire i mastilo. Pogled mu je kraće vrijeme lutao po stolu pa se zaustavio na bočici sa gumiarabikom.

– Tata, od čega se pravi ljepilo? – najednom upita, prino-seći bočicu očima.

Bikovski uze bočicu iz njegovih ruku, vrati je na mjesto pa nastavi:

– Kao drugo, ti pušiš... To je veoma loše! Ako ja pušim, to ne znači da se smije pušiti. Ja pušim i znam da to nije pame-tno, grdim i ne volim samog sebe zbog toga... (“Baš sam lukav učitelj!” – pomisli tužilac.) Duhan jako šteti zdravlju i onaj ko puši umire prije nego što bi trebao. Pušenje je po-sebno štetno za djecu poput tebe. Imaš slaba pluća, još nisi ojačao, a kod slabih ljudi duhanski dim izaziva sušicu i druge bolesti. Eto, čika Ignjatij je umro od sušice. Da nije pušio, možda bi i dan-danas bio živ.

Serjoža zamišljeno pogleda svjetiljku, dotakne prstima aba-žur i uzdahne.

– Čika Ignjatij je dobro svirao violinu! – reče. – Njegova vio-lina je sada kod Grigorjevih.

Serjoža se opet nalakti na kraj stola pa se zamisli. Na nje-govom bljedolikom licu ocrtavao se izraz kao da napre-gnuto sluša ili da pak prati razvoj vlastitih misli; tuga i nešto nalik na prestravljenost pojaviše se u njegovim velikim

očima koje ne trepću. Bit će da je sada razmišljao o smrti koja mu je nedavno uzela majku i čika Ignatija. Smrt odvodi na onaj svijet majke i čike, a njihova djeca i violine ostaju na zemlji. Pokojnici žive na nebu negdje pored zvižda i odatle promatraju zemlju. Podnose li oni rastanak? “Šta da mu kažem?” – razmišljao je Jevgenij Petrovič. “Ne sluša me. Očigledno ne smatra da su važni ni njegovi loši postupci, ni moji dokazi. Kako da mu objasnim?”

Tužilac ustade i poče hodati po kabinetu.

“Nekada, u moje vrijeme, ta su se pitanja rješavala neobično lako,” – razmišljao je. “Svakog bi mangupa uhvaćenog da puši išibali. I kukavice su zaista prestajale pušiti, a oni hrabriji i pametniji počeli bi duhan nositi u sari i pušiti u šupi. Kada bi ga uhvatili u šupi i ponovo namlatili, odlazio bi na rijeku da puši... i tako dalje, sve dok mališa ne bi odrastao. Moja majka me je, samo da ne bih pušio, obasipala novcima i čokoladicama. Sada se takva sredstva čine ništavna i nemoralna. Oslanjajući se na čistu logiku, moderni se učitelj trudi da dijete prihvatiti dobre principe ne iz straha, ne iz želje da se istakne ili da dobije nagradu, već svjesno.”

Dok je on hodao i razmišljao, Serjoža se uspentrao na stolicu što je stajala sa strane stola i počeo crtati. Kako ne bi prljao poslovne papire i dirao mastilo, na stolu se nalazila hrpa četvrtina papira pripremljenih baš za njega te plava olovka.

– Danas je kuharica ribala kupus i porezala prst, – reče crtajući kućicu i mićući obrvama. – Tako je vrisnula da smo svi premrli od straha i potrčali u kuhinju. Kako je glupava! Natalija Semjonovna naredila joj da stavi prst pod hladnu vodu, a ona ga siše... I kako može prljav prst stavljati u usta! Tata, pa to je nedolično!

Nadalje je ispričao kako je za vrijeme ručka u dvorište navratio verglaš sa djevojčicom koja je pjevala i plesala uz muziku.

“On ima svoj tok misli!” – pomisli tužilac. “U glavi ima svoj mali svijet i on na svoj način zna što je važno, a što nije. Da bi se pridobila njegova pažnja i svijest nije dovoljno samo se prilagođavati njegovom jeziku, nego također treba znati razmišljati na njegov način. Odlično bi me shvatio ako bi meni zaista bilo žao duhana, ako bih se uvrijedio, počeo plakati... Zato su majke nezamjenjive u odgoju, baš zato što znaju zajedno s djecom osjećati, plakati, slatko se smijati... Logika i moral tu ne mogu ništa. E pa, šta da mu kažem? Šta?”

I Jevgeniju Petroviču činilo se neobično i smiješno da se on, iskusni pravnik koji se polovinu života bavio najrazličitijim preventivnim mjerama, oštrim ukorima i kaznama, posve gubio i nije znao šta da kaže dječaku.

– Slušaj, daj mi časnu riječ da više nećeš pušiti – reče.

– Ča-asna riječ! – zapjevuši Serjoža, jako upirući olovkom i naginjući se nad crtež. – Ča-asna rije-eč! Eč! E!

“A zna li on šta znači časna riječ?” – zapita se Bikovski. “Ne, loš sam ja učitelj! Da sad neko od učitelja ili sudaca zaviri u moju glavu, proglasio bi me mlakonjom i po svoj prilici optužio bi me za mudrovanje... Jer se u školi i na sudu sva ta obješenjačka pitanja rješavaju puno jednostavnije, nego kod kuće; ovdje imaš posla sa ljudima koje bezuvjetno voliš, a ljubav je zahtjevna i komplicira pitanje. Da ovaj dječak nije moj sin, nego moj učenik ili osuđenik, ne bih bio ovakva kukavica i misli mi ne bi bježale!...”

Jevgenij Petrovič sjede za stol i privuče k sebi jedan od Serjožinih crteža. Na tom je crtežu bila prikazana kućica sa nankrivljenim krovom i sa dimom koji poput munje cik-cak suklja iz dimnjaka sve do kraja papira; pokraj kuće vojnik sa tačkicama mjesto očiju i sa bajonetom, koja izgleda kao brojka 4.

– Ne može čovjek biti viši od kuće, – reče tužilac. – Pogledaj: kod tebe je krov u visini vojnikovog ramena.

Serjoža mu se pope u krilo pa se dugo premještao kako bi se smjestio što udobnije.

– Ne, tata! – reče pogledavši svoj crtež. – Ako nacrtáš malog vojnika, onda mu se neće vidjeti oči.

Da li ga je trebalo osporavati? Svakodnevno promatrajući sina, tužilac se uvjerio da djeca, kao i divljaci, imaju svoje umjetničke poglede i samosvojne zahtjeve koje odrasli nisu u stanju pojmiti. Prilikom pažljivog promatranja, Serjoža se odraslom čovjeku mogao učiniti nenormalnim. Smatrao je da je moguće i razumno crtati ljude više od kuća i prenositi olovkom, osim predmeta, i svoje emocije. Tako je zvukove orkestra prikazivao u obliku loptastih, sivkastih mrlja, a fijuk u obliku spiralne niti... U njegovom je shvaćanju zvuk bio usko povezan sa oblikom i bojom, tako da je bojeći slova svaki put obavezno glas L bojio u žuto, M u crveno, A u crno itd.

Okanivši se crteža, Serjoža se još malo promeškolji, zauzme udoban položaj i uhvati se očeve brade. Najprije ju je pažljivo izravnao, zatim razdijelio i počeo je oblikovati u bakenbarde.(1)

– Sada ličiš na Ivana Stepanoviča, – mrmljao je, – a evo sad ćeš ličiti na... na našeg vratara. Tata, a zašto vratari stoje kraj vrata? Da ne uđu lopovi?

Tužilac osjeti na licu njegov dah, neprestano je obrazom do-dirivao njegovu kosu, i u duši osjeti toplinu i nježnost, takvu nježnost kao da mu se čitava duša, a ne samo ruke, smjestila na somotu Serjožine jakne. Zagledao se u velike, tamne dječakove oči i činilo mu se da ga iz širokih zjenica gledaju i majka, i žena, i sve što je ikada volio.

“Pa hajd’ ga sad nalemaj...” – pomisli. “Hajde sad izvoli i smisli kazne! Ne, ma šta smo mi uopće navalili da posta-

(1) Bujna brada puštena samo na obrazima, dok je podbradak izbrijan; zalisci. (op. prev.)

nemo učitelji. Prije su ljudi bili jednostavniji, manje su razmišljali, zato su i pitanja rješavali hrabro. A mi previše razmišljamo, logika nas je upropastila... Što je čovjek razvijeniji, što više razmišlja i posvećuje pažnju detaljima, to je neodlučniji, sumnjičaviji i to sa većim strahom pristupa poslu. Zaista, ako čovjek bolje razmisli, koliko treba imati hrabrosti i vjere u sebe da se čovjek prihvati podučavanja, suđenja, pisanja debele knjige..."

Otkuca deset sati.

– Nego, dječaće, vrijeme je za spavanje, – reče tužilac. – Pozdravi se i idi.

– Ne, tata, – namršti se Serjoža, – još ću malo sjediti. Ispričaj mi nešto! Ispričaj bajku.

– Neka bude, ali poslije bajke odmah na spavanje.

Kada bi imao slobodnu večer, Jevgenij Petrovič je običavao pričati Serjoži bajke. Poput većine poslovnih ljudi nije znao nijednu pjesmicu napamet i nije pamtio nijednu bajku tako da je svaki put morao improvizirati. Obično je počinjao šablonski "U jednom dalekom carstvu, u dalekoj zemlji", gomilajući dalje najrazličitije naivne gluposti, i dok je pričao početak uopće nije znao kakvi će biti sredina i kraj. Slike, likovi i situacije birali su se slučajno, bez pripreme, a fabula i pouka dolazili su sami po sebi, neovisno o volji pripovjedača. Serjoža je jako volio takve improvizacije i tužilac je primjećivao da što je fabula bila skromnija i jednostavnija, to je jače djelovala na dječaka.

– Slušaj, – započne podižući pogled prema stropu. – U jednom dalekom carstvu, u dalekoj zemlji, jednom davno živio je star, vrlo star car koji je imao dugačku sijedu bradu... i sa ovakvim brčinama. I tako, živio on u staklenom dvorcu, koji je blještao i sijao na suncu poput velikog komada čistog leda. Dvorac se, pak, dragi moj, nalazio u ogromnoj bašti u kojoj su, znaš, rasle naranče... kruške bergamotke, trešnje... cvjetali su tulipani, ruže, durđevak, pje-

vale su raznobojne ptice... Da... Na drveću visjeli su stakleni zvončići, koji su, kada bi puhao vjetar, tako nježno zvonili da bi ih čovjek mogao slušati do mile volje. Staklo proizvodi mekši i nježniji zvuk od metala... E pa, a dalje? U bašti su bile i fontane... Sjećaš se da si na vikendici kod tete Sonje vidio fontanu? E, pa upravo takve fontane nalazile su se u carskoj bašti, ali samo puno veće, a mlaz vode sezao je do vrha najviše topole.

Jevgenij Petrovič malo razmisli, pa nastavi:

– Stari car imao je sina jedinca, nasljednika carstva; bio je to dječak malen baš poput tebe. Bio je to dobar dječak. Nikada se nije jogunio, rano je lijegao, ništa nije dirao na stolu... I općenito, bio je prava mala pametna glavica. Imao je samo jednu manu, pušio je...

Serjoža je napregnuto slušao i ne trepćući gledao oca ravno u oči.

Tužilac je nastavljao i mislio: “A dalje, šta?” Pa je dugo, što se ono kaže, razvlačio i prežvakavao, te završi ovako:

– Zbog pušenja se carević razbolio, dobio sušicu i umro u dobi od 20 godina. Nemoćan i bolešljiv, starac ostade bez ikakve pomoći. Nije bilo nikoga da upravlja zemljom i da brani dvorac. Stigoše neprijatelji, ubiše starca, srušiše dvorac, a u bašti sad više nema ni trešanja, ni ptica, ni zvončića... Eto, tako ti je to, dragi moj...

Takav se kraj i samome Jevgeniju Petroviču činio smiješan i naivan, ali je na Serjožu cijela priča izazvala jak utisak. Opet mu se oči ispuniše tugom i nečim nalik na prestravljenost; minutu je zamišljeno gledao kroz tamni prozor, pa zadrhta i reče potištenim glasom:

– Neću više pušiti...

Kada se oprostio i otišao na spavanje, njegov otac tiho je hodao tamo-amo i osmjehivao se.

“Čovjek može reći da je ovdje pomogla ljepota, umjetnička forma,” – razmišljao je, “pa neka je i tako, ali to nije utje-

šno. Ipak to nije pravi način... Zašto se pouka i istina moraju predočavati ne u svom sirovom, neizbrušenom obliku, već sa ukrasima, obavezno ušećereno, pozlaćeno, baš kao i pilule? To nije normalno... Falsificiranje, obmana... marifetluci..."

Prisjeti se porotnika, kojima se obavezno mora držati "govor", publike koja historiju usvaja isključivo iz bilina(2) i historijskih romana, samoga sebe koji je životni smisao crpio ne iz propovijedi i zakona, već iz basni, romana, stihoa...

"Lijek mora biti sladak, a istina lijepa... I tako se čovjek pravi budalom još od doba Adama... Uostalom... možda je sve to prirodno te tako i treba biti... Zar je malo u prirodi korisnih obmana i iluzija..."

Uhvatio se on posla, a lijene misli o domu još dugo su mu se vrmale po glavi. Kroz strop više nisu dopirale skale, ali je stanovnik sa drugog sprata još uvijek hodao tamo-amoo...

(2) Ruska narodna epska pjesma. (op. prev.)

ZINOČKA

Društvo lovaca noćilo je u seljačkoj kolibi na svježem sijenu. Kroz prozore je gledao mjesec, napolju je tugaljivo ciguljala harmonika, od sijena se širio sladunjav, blag miris. Lovci su pričali o psima, o ženama, o prvoj ljubavi, o rit-skim šljukama.(1) Nakon što su bile izogovarane sve poznate dame i ispričane stotine viceva, najdeblji od lovaca, koji je u mraku ličio na stog sijena i koji je govorio dubokim basom štabnog oficira, glasno je zijevnuo pa rekao:

– Nije velika stvar biti voljen: gospođice su zato i stvorene da vole nama slične. A eto, gospodo, da li je neko od vas bio omražen, da li su ga mrzili strasno, vatreno? Nije li ko od vas promatrao zanose mržnje? A?

Odgovor nije uslijedio.

(1) Sitna pernata divljač izrazito duga kljuna. (op. prev.)

– Niko, gospodo? – upita bas štabnog oficira. – A ja sam, eto, bio omražen, mrzila me je ljepuška djevojka i mogao sam na samome sebi proučiti simptome prve mržnje. Prve, gospodo, zato što je to bilo nešto upravo suprotno prvoj ljubavi. Uostalom, ovo što ću sada ispričati događalo se kada još ništa nisam shvaćao ni o ljubavi, ni o životu. Bilo mi je tada otprilike osam godina, ali nije u tome nevolja: tu, gospodo, nije važan on, nego *ona*. Pa, gospodo, molim za vašu pažnju. Jedne predivne ljetne večeri, prije zalaska sunca, ja i moja guvernanta Zinočka, veoma milo i poetično stvorenje, koje je netom prije toga završilo institut, sjedili smo u dječjoj sobi i imali čas. Zinočka je rastreseno gledala kroz prozor i govorila:

– Dobro. Udišemo kisik. Sad mi recite, Petja, što izdišemo?

– Ugljikov dioksid, – odgovarao sam gledajući kroz taj isti prozor.

– Dobro, – slagala se Zinočka. – A biljke baš obrnuto: udišu ugljikov dioksid, a izdišu kisik. Ugljikovog dioksida ima u kiseloj vodi i u garu samovara... To je vrlo štetan plin. Pored Napulja postoji takozvana Pasja špilja u kojoj ima ugljikovog dioksida; pas koji je pušten unutra guši se i umire.

Ta nesretna Pasja špilja pored Napulja je hemijska mudrost i nijedna se guvernanta neće usuditi da ode dalje od nje. Zinočka je uvijek gorljivo branila korist prirodnih nauka, ali iz hemije jedva da je znala nešto drugo osim te špilje.

Da čujem, naredila je da ponovim. Ponovio sam. Upitala me šta je to horizont. Odgovorio sam. A u dvorištu se u trenutku dok smo mi prežvakavali horizont i špilju moj otac spremao u lov. Psi su zavijali, priprežni konji su nestrpljivo tapkali u mjestu i koketirali sa kočijašima, lakeji su u tarantas(2) nabijali velike vreće i sve moguće koještarije. U bli-

(2) Tarantas – vrsta putničkih zaprežnih kola, kočija. (op. prev.)

zini tarantasa nalazila se otvorena kočija s uzdužnim sjedalima u koju su sjedale majka i sestre kako bi otišle kod Ivanickih na imendan. Kod kuće smo ostali samo ja, Zinočka te moj stariji brat, student, koji je imao zubobolju. Možete zamisliti moju zavist i potištenost!

– Pa što udišemo? – upita Zinočka, gledajući kroz prozor.

– Kisik...

– Da, a horizont se zove mjesto gdje se, kako nam se čini, zemlja spaja s nebom...

Ali evo tarantas je krenuo, a za njim i kočija... Vidio sam kako je Zinočka izvukla iz džepa nekakvu poruku, grčevito je zgužvala i pritisnula je na sljepoočnicu, a zatim pocrvenjela i pogledala na sat.

– Sjećate se, dakle, – rekla je – da je u blizini Napulja takozvana Pasja špilja... – ponovno je pogledala na sat i nastavljala: – gdje se, kako nam se čini, nebo spaja sa zemljom...

Jadnica je u velikom uzbuđenju prošetala po sobi i još jedanput pogledala na sat. Do kraja našeg časa ostalo je još više od pola sata.

– A sada aritmetika. – rekla je zadihana prelistavajući drhtavom rukom zbirku zadataka. – Evo, riješite zadatak broj 325, a ja... ću se sad vratiti...

Izašla je. Čuo sam kako je poletjela niz stepenice, a zatim sam kroz prozor vidio kako je njezina plava haljina projurila preko dvorišta pa nestala kroz baštensku kapiju. Brzina njezinih pokreta, boja obraza i uzbuđenje zaintrigirali su me. Gdje je otrčala i zašto? Kako sam bio vrlo pametan za svoje godine, ubrzo sam sve dokučio i razumio: otrčala je u baštu da se, koristeći odsutnost mojih strogih roditelja, uvuče u malinjak ili da nabere sebi trešanja! E, kad je tako, idem i ja, dovraga, da jedem trešnje! Bacih zbirku zadataka i potrčah u baštu. Dotrčavam do trešanja, ali nje tamo već nema. Prošavši pored malinjaka, ogrozda,

stražareve kolibe, ona kroz povrtnjak ide do ribnjaka, blijeda, podrhtavajući i na najmanji šum. Šuljam se za njom i vidim, gospodo, sljedeće. Na obali ribnjaka, između debelih debala dviju starih vrba, stoji moj stariji brat Saša; na licu mu se ne vidi da ga muči zubobolja. Gleda prema Zinočki i cijela njegova pojava sija od sreće kao da ga je sunce obasjalo. A Zinočka, baš kao da je neko tjera u Pasju špilju i prisiljava da udiše ugljikov dioksid, ide prema njemu, jedva pomjerajući noge, teško dišući i zabacivši unazad glavu... Po svemu se vidi da prvi put u životu ide na randevu.⁽³⁾ Ali evo ona prilazi... Pola minute gledaju jedno drugo u tišini i kao da ne vjeruju svojim očima. Nakon toga neka sila gura Zinočku u leđa, ona stavlja ruke na Sašina ramena i spušta svoju glavu na njegov prsluk. Saša se smije, nešto nepovezano mrmlja i nespretnošću veoma zaljubljenog čovjeka stavlja oba svoja dlana na Zinočkinu lišće. A vrijeme je, gospodo, prekrasno... Brežuljak iza kojeg se skriva sunce, dvije vrbe, zelene obale, nebo – sve se to zajedno sa Sašom i Zinočkom ogleda u ribnjaku. Tišina, i sami možete zamisli kakva. Iznad šaša zlate se milijuni noćnih leptira sa dugim ticalima, iza bašte neko goni stado. Ukratko, ma sliku da naslikaš.

Od svega što sam vidio, shvatio sam jedino da se Saša ljubio sa Zinočkom. To je nepristojno. Ako sazna maman, oboje će dobiti svoje. Osjećajući da me je zbog nečega sram, otišao sam u dječju sobu ne čekajući kraj ljubavnog sastanka. Zatim sam sjedio nad zbirkom zadataka, razmišljao i pokušavao dokučiti. Na mojoj je gubici poigravao pobjedonosan osmijeh. S jedne strane, ugodno je znati tuđu tajnu, s druge strane, također veoma prija kad čovjek uviđa da takvim autoritetima kakvi su Saša i Zinočka ja u svakom trenutku mogu dokazati

(3) Dogovoren (ljubavni) sastanak. (op. prev.)

da su krivi što nisu upućeni u pristojnost i ugladenost. Sada su pod mojom kontrolom i njihov mir u potpunosti zavisi od moje velikodušnosti. Pokazat ću ja njima!

Kad sam otišao na spavanje, Zinočka je, po običaju, svratila u sobu da vidi jesam li zaspao u odjeći i jesam li se pomolio. Pogledao sam njezino lijepo, sretno lice i nacerio se. Tajna mi je nadimala grudi i čekala da je se iznese na vidjelo. Trebalo je samo nešto natuknuti i uživati u efektu.

– A ja znam! – rekao sam cerekajući se. – Hi-i!

– Šta znate?

– Hi-i! Vidio sam kako ste se pokraj vrbā ljubili sa Sašom. Slijedio sam vas i sve vidio...

Zinočka je zadrhtala, sva se zacrvnjela i, zapanjena time što sam natuknuo, svalila se na stolicu, na kojoj su se nalazili čaša vode i svijećnjak.

– Vidio sam kako ste se... ljubili... – ponovio sam cereći se i uživajući u njezinoj smetenosti. – Aha! Eto, reći ću majci!

Malodušna Zinočka pogledala me i uvjerivši se da ja zaista sve znam, očajnički me uhvatila za ruku i promrmljala drhtavim šapatom: – Petja, to je podlo... preklinjem vas, zaboga... Budite muškarac... nemojte nikome reći... pristojni ljudi ne špijuniraju... To je podlo... preklinjem vas...

Jadnica se kao žive vatre bojala moje majke, stroge i čestite dame – kao prvo; kao drugo, moja gubica koja se cerekala nije mogla a da ne oskrnavi njenu prvu, čistu i poetičnu ljubav, pa tako možete zamisliti u kakvom je stanju duha bila. Zahvaljujući meni cijelu noć nije spavala i sljedeće jutro na čaj je došla sa plavim krugovima ispod očiju... Kada sam poslije čaja sreo Sašu, nisam mogao odoljeti da se ne nacerim i ne pohvalim:

– A ja znam! Vidio sam kako si se jučer ljubio sa m-lle Zinočkom!

Saša me pogleda i reče:

– Glup si.

Nije bio tako malodušan kao Zinočka, tako da nije bilo očekivanog efekta. Bio mi je to još veći podstrek. Ako se Saša nije uplašio, onda, očito, nije vjerovao da sam sve vidio i da znam; pa čekaj malo, dokazat ću ja tebi!

Radeći sa mnom prije ručka, Zinočka me nije gledala i zamuckivala je. Umjesto da me zastraši, ona mi se na sve moguće načine dodvoravala upisujući mi petice i ne žaleći se ocu na moje nestašluke. Kako sam bio vrlo pametan za svoje godine, iskorištavao sam njezinu tajnu kako mi je bila volja: nisam spremao zadaće, u učionici sam hodao naglavce i govorio sam grubosti. Riječju, da sam tako nastavio do danas, vremenom bih postao bajan ucjenjivač. I tako, prođe sedmica dana. Tuđa tajna me je kopkala i mučila kao trn zaboden u srce. Htio sam ju po bilo koju cijenu izbrbljati i uživati u efektu. I tako sam se jednom prilikom za ručkom, kada smo imali puno gostiju, preglupno nacerio, pakosno pogledao Zinočku i rekao:

– A ja znam... Hi-i! Vidio sam...

– Što ti znaš? – upita majka.

Još pakosnije sam pogledao Zinočku i Sašu. Trebalo je vidjeti kako je djevojka pocrvenjela i kako me je Saša srdito pogledao! Ugrizao sam se za jezik i nisam nastavio. Zinočka je postupno probljedila, stisnula zube i više ništa nije jela. Istog dana, za vrijeme večernjih časova, na Zinočkinom licu primijetio sam naglu promjenu. Činilo se strože, hladnije, bezizražajnije kao maska, a njene oči gledale su me čudno, ravno u lice i dajem vam časnu riječ da čak ni kod lovačkih pasa kada jure za vukom nikada nisam vidio takav ubitačan, prezriv pogled! Jako dobro sam shvatio što je taj pogled izražavao kada je ona usred časa odjednom stisnula zube i procijedila:

– Mrzim! Oh, kad biste vi, gnusni, odvratni, znali koliko vas mrzim, kako mi se gadi vaša ošišana glava, vaše ružne, klempave uši!

Ali se istog trenutka preplašila i rekla:

– Ne govorim ja to vama, nego ponavljam ulogu...

Zatim sam, gospodo, u noći vidio kako je prilazila mom krevetu i dugo mi gledala u lice. Mrzila je strastveno i više nije mogla živjeti bez mene. Promatranje moje omražene gubice postalo joj je potreba. A jednom je, sjećam se, bila prekrasna ljetna večer... Mirisalo je na sijeno, bila je tišina, i tako dalje. Mjesec je svijetlio. Šetao sam alejom i razmišljao o slatku od višanja. Odjednom mi prilazi blijeda, prelijepa Zinočka, zgrabi me za ruku i teško dišući počne objašnjavati:

– Oh, kako te mrzim! Nikome nisam željela toliko zla kao tebi! Shvati to! Želim da to shvatiš!

Shvaćate li, mjesec, blijedo lice koje odiše strašću, tišina... čak je i meni, prasetu, postalo prijatno. Slušao sam je, gledao njezine oči... U početku mi je to bilo prijatno i novo, ali zatim me je obuzeo strah, vrisnuo sam i glavom bez obzira potrčao u kuću.

Odlučio sam da je najbolje da se požalim mami. I požalio sam se, ispričavši, uzgred budi rečeno, i to kako se Saša ljubio sa Zinočkom. Bio sam glup i nisam bio svjestan posljedica, inače bih sačuvao tajnu za sebe... Mami se, saslušavši me, silno razjarila pa rekla:

– Nije tvoja stvar da govoriš o tome, ti si još uvijek vrlo mlad... Ali, ipak, pa kakav je to primjer za djecu!

Moja mami ne samo da je bila čestita već i taktična. Kako ne bi pravila skandal, ona je Zinočku istjerala ne odmah, već postepeno, sistematično, kako se inače istjeruju pristojne, ali osobe koje se ne podnose. Sjećam se kada je Zinočka odlazila kako je posljednji pogled koji je bacila na kuću bio usmjeren prema prozoru gdje sam sjedio i uvjeravam vas da se i dan-danas još uvijek sjećam tog pogleda.

Zinočka je uskoro postala žena moga brata. To je Zinaida Nikolajevna koju poznajete. Poslije sam je ponovno sreo

kad sam bio pitomac vojne akademije. Ma koliko se trudila, nikako nije mogla da u brkatom pitomcu prepozna omraženog Petju, ali ipak sa mnom nije postupala srdačno kao sa članom obitelji... Pa čak i danas, bez obzira na moju dobroćudnu ćelu, krotki trbuščić i ponizan izgled, ona me još uvijek gleda poprijeko i neraspložena je kad navratim kod brata. Očito je da se ni mržnja ne zaboravlja, kao ni ljubav... Čujte! Čujem pijetla kako pjeva. Laku noć! Milorde, na mjesto!

ŽELJNA SNA

Noć je. Dadilja Varka, djevojčica od nekih trinaest godina, njiše kolijevku u kojoj leži dijete i jedva čujno pjevuši:

– Spavaj mi, djetesce, ti...

Ispred ikone gori zeleno kandilo; preko čitave sobe, od ćoška do ćoška, proteže se konopac na kojem vise pelene i velike crne hlače. Kandilo baca na strop veliku zelenu mrlju, a pelene i hlače bacaju duge sjene na peć, kolijevku, na Varku... Kada kandilo počne da treperi, mrlja i sjene oživljavaju i počinju se micati kao da puše vjetar. Sparno je. Miriše na šči i na obučarsku robu.

Dijete plače. Već je odavno promuklo i iscrpilo se od plakanja, ali još uvijek se dere i ne zna se kada će se umiriti. A Varki se spava. Oči joj se sklapaju, glava joj je teška, boli je vrat. Ne može micati ni trepavicama ni usnama, i čini joj se

da joj se lice presušilo i odrvenjelo, i da joj je glava postala malena kao okrugli vrh pribadače.

– Spavaj mi, djetešce, ti...

U peći dreči cvrčak. U susjednoj sobi, iza vrata, hrču vlasnik i kalfa Afanasij... Kolijevka tugaljivo škripi, a sama Varka pjevuši, i sve to slijeva se u noćnu, uspavljujuću muziku, koju čovjek tako slatko sluša kada ide u krevet. Sada pak ta muzika samo iritira i tišti jer tjera na drijemež, a spavati se ne smije; ako Varka, ne daj bože, zaspi, vlasnici će je izlemati.

Kandilo treperi. Zelena mrlja i sjene počinju se pomjerati, uvlače se u poluotvorene, nepomične Varkine oči i u njezinom napola usnulom mozgu postaju maglovito snatrenje. Ona vidi tamne oblake koji jure jedan za drugim po nebu i plaču poput djeteta. Ali zapuha vjetar, oblaci nestadoše, a Varka vidi široku cestu prekrivenu vodenastim blatom; cestom se vuku povorke teretnih kola, teško se kreću ljudi sa bisagama na leđima, promiču naprijed-natrag nekakve sjene; sa obje strane, kroz hladnu oštru maglu vide se šume. Odjednom ljudi sa bisagama i sjene padaju na zemlju u vodenasto blato. "Zašto?" – pita Varka. "Spavati, spavati!" – odgovaraju joj. Zaspali su čvrsto i slatko spavaju, a na telegrafskim žicama vrane i svrake deru se poput djeteta i pokušavaju da ih probude.

– Spavaj mi, djetešce, ti... – pjevuši Varka i već se vidi u mračnoj, zagušljivoj izbi.

Na podu se prevrće njezin pokojni otac Jefim Stepanov. Ne vidi ga, ali čuje kako se na podu previja od boli i stenje. Kako on to kaže, "kila se razbješnjela". Bol je toliko jaka da ne može izgovoriti niti jednu riječ pa samo uvlači u sebe zrak i ritmično kucka zubima poput bubnja:

– Bu-bu-bu-bu...

Majka Pelageja odjurila na plemićko imanje da kaže gospodi da Jefim umire. Već je odavno otišla i vrijeme joj je

da se vrati. Varka leži na peći, ne spava i osluškuje očevo "Bu-bu-bu". Ali, evo, čuje se kako se neko dovezao do izbe. To su gospoda poslala mladog liječnika, koji im je iz grada došao u goste. Liječnik ulazi u izbu; ne vidi se u mraku, ali se čuje kako kašlje i kako škljoca brava na vratima.

– Upalite svjetlo – kaže.

– Bu-bu-bu... – odgovara Jefim.

Pelageja juri prema peći i počinje tražiti krhotine glinene posude u kojoj su šibice. Prolazi minuta u tišini. Liječnik, prekopavši džepove, pali svoju šibicu.

– Sad ćemo, prijatelju moj, sada – govori Pelageja, izlijeće iz izbe i malo kasnije vraća se sa komadićem nedogorjele svijeće.

Jefimovi obrazi su ružičasti, oči mu se cakle i pogled mu je nekako naročito oštar, baš kao da Jefim gleda i kroz izbu i kroz liječnika.

– Pa, šta je? Šta ti je to palo na pamet? – kaže liječnik, naginjući se prema njemu. – E-he! Je l' te to odavno muči?

– Šta to vi, gospodine? Došlo mi je, vaše blagorođe,⁽¹⁾ vrijeme da umirem... mom životu je kraj.

– Dosta lupetanja... Izliječit ćemo te!

– Kako želite, vaše blagorođe, ponizno se zahvaljujem, ali mi razumijemo... Ako je smrt došla, nema se tu više šta.

Liječnik se oko četvrtine sata bakće sa Jefimom; zatim ustaje i kaže:

– Ništa ne mogu uraditi... Moraš ići u bolnicu, tamo će te operirati. Idi odmah... Obavezno otići! Malo je kasno, u bolnici svi već spavaju, ali ništa strašno, ja ću ti dati ceduljicu. Čuješ li?

– Prijatelju moj, ali kako će otići, čime? – govori Pelageja. – Nemamo konja.

(1) Titula nižeg oficira i činovnika u carskoj Rusiji. (op. prev.)

– Ništa, zamolit ću gospodu, dat će konja.
Liječnik odlazi, svijeća se gasi, i opet se čuje “bu-bu-bu”...
Nakon pola sata neko se dovozi do izbe. To su gospoda poslala taljige(2) da se ode u bolnicu. Jefim se sprema i ide...
Ali, evo, sviće lijepo vedro jutro. Pelageja nije kod kuće: otišla je u bolnicu da sazna što se događa sa Jefimom. Negdje plače dijete i Varka čuje kako neko pjeva njenim glasom:
– Spavaj mi djetesče ti...
Pelageja se vraća; krsti se i šapuće:
– Noćas su mu to sređivali, a jutros je preminuo... kraljevstvo mu nebesko i nek mu bude vječni mir... Kažu, prekasno... Trebalo je ranije...
Varka odlazi u šumu i tamo plače, ali odjednom je netko udara po zatiljku takvom silinom da čelom udara o brezu. Podiže pogled i pred sobom vidi gospodara obučara.
– Šta to izvodiš, šugo? – kaže. – Dijete plače, a ti spavaš?
Bolno je vuče za uho, a ona trese glavom, njiše kolijevku i pjevuši svoju pjesmu. Zelena mrlja i sjene od hlača i pelena njišu se, trepere ispred nje i ubrzo joj opet obuzimaju mozak. Opet vidi široku cestu prekrivenu vodenastim blatom. Ljudi sa bisagama na leđima i sjene zavalili se i čvrsto spavaju. Gledajući ih Varka strastveno želi da spava; s užitkom bi legla, ali majka Pelageja ide pored nje i požuruje je. Obje žure u grad da se zaposle.
– Udijelite milostinju, zaboga! – moli majka prolaznike. – Smilujte se, milostiva gospodo!
– Daj dijete ovamo! – odgovara joj nečiji poznati glas. – Daj dijete ovamo! – ponavlja taj isti glas, ali već ljutito i odsječno. – Spavaš, huljo, je li?
Varka skoči, i pogledavši unaokolo, shvaća o čemu se radi: nema ni široke ceste, ni Pelageje, ni prolaznika, nego po-

(2) Zaprežna kola koja obično vuče jedan konj. (op. prev.)

sred sobe stoji samo gazdarica koja je došla podojiti svoje dijete. Dok debela gazdarica širokih ramena doji i smiruje dijete, Varka stoji, gleda u nju i čeka kad će završiti. Kroz prozore se zrak već plavi, a sjene i zelena mrlja na stropu primjetno blijede. Uskoro će jutro.

– Uzmi ga! – govori gazdarica, zakopčavajući košulju na prsima. – Plače. Bit će da su ga urekli.

Varka uzima dijete i stavlja ga u kolijevku koju opet počne njihati. Zelena mrlja i sjene malo-pomalo nestaju i sad više nema ko da joj se zavlači u glavu i da joj magli mozak. I dalje joj se, kao i prije, spava, užasno joj se spava! Varka spušta glavu na rub kolijevke i njiše cijelim trupom ne bi li odagnala san, san, ali joj se oči svejednako sklapaju i glava joj je teška.

– Varka, naloži peć! – razliježe se iza vrata gazdin glas.

Znači, već je vrijeme da ustanem i da se prihvatim posla. Varka ostavlja kolijevku i trči u šupu po drva. Sretna je. Kada čovjek trči i hoda, puno manje mu se spava, nego kad je u sjedećem položaju. Donosi drva, loži peć i osjeća kako joj se ispravlja njezino odrvenjelo lice i kako joj misli postaju bistrije.

– Varka, stavi samovar! – viče gazdarica.

Varka sjecka trijeske, ali jedva uspijeva da ih zapali i stavi u samovar, a već čuje novu naredbu:

– Varka, očisti gazdi kaljače!

Ona sjedi na podu, čisti kaljače i razmišlja kako bi bilo dobro staviti glavu u veliku, duboku kaljaču i malo u njoj odspavati... I odjednom cipela raste, nadima se, ispunjava cijelu sobu, Varki ispada četka iz ruku, ali istog trenutka trese glavom, izbuljuje oči i pokušava da gleda tako da predmeti ne rastu i ne pomjeraju joj se u očima.

– Varka, operi vanjske stepenice, pa sramota je zbog kupaca!

Varka pere stepenice, čisti sobe, zatim loži drugu peć i trči u prodavnicu. Posla je puno, ni minute nema slobodne.

Ali ništa nije tako teško kao stajati na istom mjestu ispred kuhinjskog stola i čistiti krompir. Glava pada prema stolu, krompir treperi u očima, nož ispada iz ruku, a odmah pored šeće debela, ljutita gazdarica sa zasukanim rukavima i govori tako glasno da zvoni u ušima. Mučno je također služiti za večerom, prati, šivati. Postoje trenuci kada se želi, ne obraćajući pažnju ni na šta, svaliti na pod i spavati.

Dan prolazi. Dok gleda kako prozori postaju tamni, Varka pritišće svoje sljepoočnice koje se koče i osmjehuje se ne znajući ni sama zbog čega. Večernja magla miluje joj oči koje se sklapaju i obećavaju joj brz i čvrst san. Navečer gazdama dolaze gosti.

– Varka, stavi samovar! – viče gazdarica.

Gazde imaju mali samovar pa dok se gosti napiju dovoljno čaja, treba ga podgrijavati nekih pet puta. Nakon čaja Varka čitav sat stoji na jednom mjestu, gleda u goste i čeka naredbe.

– Varka, trkni, kupi tri boce piva!

Ona juri i pokušava trčati brže ne bi li odagnala san.

– Varka, skokni po votku! Varka, gdje je vadičep? Varka, oči sti haringu!

Evo, napokon su gosti otišli; svjetla se gase, gazde idu u krevet.

– Varka, ljuljaj malo dijete! – čuje se posljednja naredba.

U peći dreči cvrčak, zelena mrlja na stropu i sjene od hlača i pelena opet se uvlače u Varkine poluotvorene oči, trepere i magle joj glavu.

– Spavaj mi, djetesce, ti...

A dijete plače i iscrpljuje se od plakanja. Opet Varka vidi blatnjavu široku cestu, ljude sa bisagama, Pelageju, oca Jefima. Sve razumije, svih prepoznaje, ali kroz polusan nikako ne može razumjeti silu koja joj sputava ruke i noge, pritišće je i smeta joj da živi. Gleda unaokolo, traži tu silu da je se oslobodi, ali je ne nalazi. Konačno, premorena, napreže sve svoje snage, napreže i oči, gleda gore na trepe-

ravu zelenu mrlju, i osluškujući dernjavu, pronalazi neprijatelja koji joj smeta da živi.

Taj neprijatelj je dijete.

Smije se. Čudi se kako ranije nije mogla shvatiti takvu situaciju? Zelena mrlja, sjene, kao i cvrčak, čini se, smiju se i čude.

Varku obuzima lažna predodžba. Ona ustaje sa taburea i sa širokim osmijehom, ne trepćući očima, prelazi preko sobe. Veseli je i golica misao da će se sada riješiti djeteta koje joj sputava ruke i noge... Ubiti dijete, a onda spavati, spavati, spavati...

Smijući se, namigujući i prijeteći prstom zelenoj mrlji, Varka se prikrada kolijevci i naginje se iznad djeteta. Zadaživši ga, brzo liježe na pod, smije se od radosti što može spavati, i minutu kasnije spava već čvrsto, kao mrtva...

Pogovor
Linda Prugo-Babić
PRIJEVOD I PREVOĐENJE, LIJEPE
A NEVJERNE ŽENE, IZDAJNICI
I LAŽNI PRIJATELJI

Sve se češće može čuti misao da današnja djeca manje čitaju, ili da uopće ne čitaju (a to je posebna tema), ali usuđila bih se reći da zato sve više – prevode. Prevode, svjesni toga ili ne, čitajući na internetu, ili igrajući video-igrice, naprimjer. Uglavnom prevode na maternji jezik s engleskog koji, kao *lingua franca* globaliziranog svijeta, pomaže djeci da razvijaju prevodilačku vještinu čak i kada toga nisu svjesni. Ali ne prevode djeca (i odrasli) samo *interlingvalno* (tj. s jednog jezika na drugi; naziv je Jakobsonov). Svaki put kada nekoga nismo dobro shvatili pa zamolimo: *objasni malo bolje ili ne razumijem šta hoćeš da kažeš* (kada sugovornici, dakle, pričaju istim jezikom, ali poruka nije jasno prenesena), na scenu stupa *intralingvalno* prevođenje.

Prevodi se ne samo s jednog jezika na drugi, nego i unutar jednog te istog jezika. Naš um očito neprestano prevodi:

prevodi nepoznate koncepte tako što ih uspoređuje i svodi na one koji su nam poznati.

Pa ipak, kada neko spomene prevođenje, svi odmah pomislimo na prevođenje s jednog jezika na drugi (sa stranog na maternji, sa maternjeg na strani ili, pak, s jednog stranog jezika na drugi strani, što je za prevoditelja zahtjevniji slučaj od prva dva). Nadalje, kada neko spomene prevođenje, naša naredna asocijacija je zasigurno prevođenje književnih djela, odnosno književno prevođenje (a znamo da postoji ljudsko, i to pismeno (književno i neknjiževno) i usmeno (neknjiževno, odnosno konsekutivno i simultano) te strojno prevođenje koje je pismeno, tj. neknjiževno), a skoro svakodnevno susrećemo se sa audiovizualnim prevođenjem kao što su *titlovanje* i *sinhronizacija*. Kad je o književnom prijevodu riječ, posebno mjesto uvijek zauzimaju prijevodi, odnosno prepjevi poezije. O njima se najviše pisalo i piše. Vidimo, dakle, koliko različitih vrsta i oblika prevođenja postoji.

Zaključimo da je prevođenje proces čiji je rezultat prijevod, a da se tim procesom bave i *profesionalci* i *amateri*. I jedni i drugi imaju refleks da često traže greške u prijevodima. Čak i kad se prevođenjem ne bavimo, a znamo, bolje reći, poznamo, neki strani jezik, smatramo se kompetentnima da prijevode prilično strogo komentiramo poput kakvih vrsnih znalaca. I budemo strogi kad nam zasmeta jedna riječ, izraz ili i čitava rečenica u knjizi, filmu ili seriji.

Za one koje prevođenje zanima, evo jedne kratke vježbe za pismeno prevođenje (što se potpuno razlikuje, naravno, od usmenog). Izdvojite kraći članak ili tekst iz video-igre i prevedite ga pismeno. Vidjet ćete koliko ćete vremena utrošiti na vrlo kratak tekst ako želite da on bude pitak i u duhu vašeg jezika (jasno vam je da vam *google translate* ni u kom slučaju neće biti dovoljan).

Naravno da su prevodilačke greške neminovne i ne treba ih ni pravdati, niti tolerirati, ali sljedeći put barem na trenutak zastanite i promislite da li vam smeta to što je taj prijevod previše doslovan ili previše slobodan. Prevoditelj, naime, mora vješto balansirati između ova dva načina i odabrati u kojim slučajevima je bolji doslovni, a u kojim slobodni prijevod. U književnim prijevodima više argumenata ide u korist drugog jer ne prevodimo riječi nego smisao i poruku koja je pritom izražena specifičnim jezičnim sredstvima. U priči *Željna sna* junakinja pjeva uspavanku koju sam domestificirala, podomačila i prevela kao *Spavaj mi, djetehce, ti...* jer će je naši čitatelji odmah prepoznati.

Tako među prevoditeljima poznata francuska izreka (i ova- kvo se viđenje, odnosno poredba zasigurno neće svidjeti feministicama) da je prijevod kao žena – *ako je lijep nije vje- ran, a ako je vjeran nije lijep*, govori upravo o razlici između slobodnog (lijepog) i doslovnog (vjernog) prijevoda. Pone- kad tekst prijevoda nadmaši originalni tekst, ali tome treba aplaudirati samo ako prevoditelj nije uljepšavao, *cifrao*, skr- navio ili osiromašivao originalni tekst i ako time nije nanio štetu autorskom stilu. Dijalektizmi *odavle, njojzinu, pušćaju* u priči *Vanjka* služe kao govorna karakterizacija glavnog ju- naka, dječaka sa sela koji nije formalno obrazovan (u priči saznajemo da ga je gospođica kod čijih su roditelja radili njegova majka i deda naučila pisati i čitati). S druge strane, dječak Serjoža ima svoju privatnu guvernantu, što nam go- vori o njegovom okruženju i porijeklu. Njegov otac je tu- žilac okružnog suda i može svom djetetu priuštiti takvu brigu i obrazovanje. Francuski jezik je dugo vremena u Ru- siji, naročito u vrijeme carske Rusije, bio statusni simbol i aristokracija je međusobno komunicirala, i pismeno i usmeno, upravo na francuskom. Taj jezik predstavljao je prestiž i ukazivao na viši društveni položaj. U romanu *Rat i mir* L. N. Tolstoja čitavi su pasusi, a ne samo riječi ili reče-

nice napisane na francuskom. Takve su i u izvornom tekstu na ruskom, a prijevod s francuskog autor obično stavlja u fusnotu. Prijevod izostaje u slučajevima kada je upotrijebljena samo jedna riječ koja je sasvim jasna iz konteksta ili je općepoznata. U priči *Zinočka* to je riječ *mama* napisana na francuskom – *maman* i *m-lle*, skraćena riječi *mademoiselle*, tj. gospođica. U istoj priči riječ *randevu* nisam prevela kao ljubavni sastanak već sam namjerno zadržala ovakav oblik jer postoji i u našem i u ruskom jeziku. Vidjeli smo kako upotreba stranog jezika svjedoči o jednoj epohi, kuturnoj pozadini i tradiciji, a u toj funkciji mogu biti i lične zamjenice. One govore o vertikalnim društvenim odnosima, o stepenu poštovanja među sagovornicima.

Vratimo se Serjoži iz priče *Kod kuće* kojem guvernanta na francuskom kaže: *Votre père vous appelle, allez vite!* odnosno *Otac vas zove, požurite!* Iako je Serjoži tek sedam godina, vidimo da mu se njegova guvernanta, koja je naravno starija od njega, obraća *na vi*, a to opet svjedoči o njegovom porijeklu i povlaštenom položaju. Isti je slučaj u priči *Zinočka* kada guvernanta procijedi sa zatomljenim bijesom svom učeniku: *Mrzim! Oh, kad biste vi, gnusni, odvratni, znali koliko vas mrzim, kako mi se gadi vaša očišćana glava, vaše ružne, klem-pave uši!* Oslovljava ga sa *vi* na času, jer je to službena situacija, ali mu se kasnije u aleji ipak obraća na *ti* jer ga istinski prezire. Neslužbena situacija očito joj daje veću slobodu da prekrši norme učtivog ponašanja: *Oh, kako te mrzim! Nikome nisam željela toliko zla kao tebi! Shvati to! Želim da to shvatiš!* Vidimo kako upotreba stranog jezika i zamjenica otkriva nijanse o karakterima likova.

Sličan primjer imamo i u priči *Dječaci*. U rečenici *Volodička su stigli* nije se potkrala greška. Iz poštovanja prema bratu, djevojčice ga oslovljavaju također sa *vi* pa je zato umjesto 3. lica jednine upotrijebljen glagol u 3. licu množine, što je čest slučaj u ruskoj klasičnoj književnosti.

Ali ideal vjernosti prevoditelj (ili prevoditeljica) teško može dostići. Prema talijanskom izrazu *traduttore – traduttore* prevoditelj je – izdajnik. On je u nezahvalnom položaju da uvijek nešto ili nekoga iznevjeri. Nešto, tj. originalni tekst ili nekoga, tj. čitatelja ili pak autora.

A sada pitanje. Nabrojite nekoliko svojih omiljenih pisaca. To ste uradili k'o od šale. Nabrojite sada ime barem jednog prevoditelja. Jeste li se zamislili na trenutak? E, u tom grmu i leži zec. Prevoditelj gotovo uvijek ostaje u sjeni pisca originala, vrlo često je nevidljiv. Uvijek govorite kako odlično znate engleski – prevedite odmah rečenicu: *e, u tom grmu leži zec*. Možda ste opet zastali na trenutak, ako niste, svaka čast. Ako i jeste, ne znači da ne znate dobro engleski, jer prevoditelj nije ni rječnik ni tezaurus i ne može se od njega očekivati da poznaje svu leksiku stranog jezika (kao, uostalom, ni maternjeg). I kao što se sada vaš um i znanje poigravaju sa vama, tako se i prevoditelj poigrava tražeći od mnogih značenja jedne riječi ono koje će mu u kontekstu najviše odgovarati a da pri tome to jedno od mnogobrojnih značenja koje je izabrao bude i lijepo i vjerno.

U potrazi za odmjerenom i specifičnom težinom riječi, njenom *ugodenošću* sa univerzumom (kon)teksta, prevoditelju stoje na raspolaganju mnogobrojni resursi. Takva pomagala su u prvom redu najrazličitiji rječnici, kako dvojezični tako i jednojezični, zatim glosari i tezaursi, rječnici sinonima, leksikoni, enciklopedije, gramatike i stilistike, a nikad nisu naodmet ni priručnici, udžbenici i gramatike. U slučaju velikog broja jezika, mnogobrojni resursi danas se mogu pronaći na internetu što uvelike olakšava posao, te prevoditelj dobija i na vremenu tijekom svog minucioznog rada (jer drugačiji prevodilački posao i ne može biti).

Vrijedi podsjetiti da dobar i solidan preduvjet za prevođenje svakako jeste što bolje i vrsnije poznavanje oba jezika, što uključuje i poznavanje strane kulture jer učeći strani jezik

usvajamo i ekstralingvističke činjenice te se u našem biću formira sekundarna jezička ličnost. Ne kaže se zato bez razloga *koliko jezika znaš, toliko ljudi vrijediš*. Latinska poslovice vjerno (i lijepo (!)) predočava finu slojevitost (ne i raslojenost) ličnosti kod čovjeka koji vlada stranim jezicima. Svjesni smo, naime, da se ne prevode samo riječi već i svekolika bremenitost njihova, sva ona značenja što se u pojedinu riječ *nasloje* i koja se u nju *upišu* tokom vremena. Zato je poželjno, štaviše neophodno, da prevoditelj dobro poznaje funkcionalne stilove i žanrove, kao i oblast u kojoj prevodi. Za jednog prevoditelja izazov, naprimjer, mogu biti dijalozi, pa će, ako je živio na govornom području ili ima iskustvo žive komunikacije, s većom lakoćom, ali i preciznošću prevoditi razgovorni stil, dok će neko s pjesničkim talentom lakše prevoditi stihove. Međutim, ovakve prednosti više su predispozicije a ne garancija za kvalitetan prijevod koji se postiže samo predanim i odgovornim radom. I za jednog i za drugog prevoditelja posebni izazovi mogu biti *lakune* ili leksičke praznine. Lakuna označava da npr. u ciljnom jeziku (jeziku na koji se prevodi), a samim tim i u ciljnoj kulturi, ne postoji riječ, odnosno leksema kojom se imenuje neka pojava iz izvornog jezika specifična za izvornu kulturu. Uz pomoć jezika razumijevamo stvari i pojmove oko sebe jer izvan jezika ni ne stojimo. Kod Eskima postoji skoro pedesetak različitih riječi koje opisuju snijeg (i njemu bliske i slične pojave) zato što ova realija igra veliku ulogu u svakodnevnom životu tih ljudi. Zanimljivo je ipak da je nedavno istraživanje pokazalo da je škotski jezik puno bogatiji po tom pitanju i službeno je zabilježena čak 421 riječ za snijeg, snježne pojave i tome slično. U jeziku se, dakle, oblikuje riječ u odnosu na ekstralingvističku realiju, odnosno određenu pojavu. Možda će se neki čitatelji zapitati šta je to *samovar*? Neki od vas su možda čuli za ovu riječ koja se spominje u pričama *Događaj*, *Dječaci* i *Zinočka*. Rječnička natuknica nudi obja-

šnjenje: *bakrena ili mjedena i sl. posuda karakterističnog oblika u kojoj se grije voda za pripravljanje čaja (u zemljama bivšeg SSSR-a, Mongoliji, Egiptu, Turskoj, Iranu)*. Kada sam prevodila ovu priču, mogla sam izabrati jednu od dvije strategije: prevesti *samovar* riječju *čajnik*, koja pokriva leksičko značenje riječi *samovar*, ali poništava ili briše kulturološku konotaciju. Takva se strategija, prema Venutiju, zove *domestikacija* a kod čitatelja stvara dojam da se ne radi o prijevodu već da je riječ o originalu koji je napisan na maternjem jeziku čitatelja. Kulturološka autohtonost sačuvana je ne samo u slučaju *samovara*, nego i u riječima *bašlik* (kavkaska kapuljača) ili *valjenke* (čizme od valjane vune ili dlake) u priči *Dječaci*. Riječi su *šči*, što znači *ruska juha s obaveznim dodatkom kupusa i boršč*, što znači *gusta juha od zeleni s mesom uz obvezan dodatak cikle*, rusizmi i odavno su pronašle svoje mjesto u našim rječnicima. Ponekad riječ može biti potpuno jasna čitatelju, ali smisao nije jasno definiran. U priči *Vanjka* u rečenici *Na peći sjedi deda objesivši bose noge i čita kuharicama pismo...* čitatelj će se vjerovatno zapitati kako na peći koja se loži na drva čovjek može sjediti a da se ne opeče. I ovdje se radi o kulturnoj specifičnosti, o velikoj ruskoj peći čiji je jedan dio prostrana široka površina koja se zagrije, ali nije vrela, pa su na njoj ljudi često sjedili ili ležali i tako se grijali. Često se izrazi *sjedi* ili *leži na peći* sreću u klasičnoj ruskoj književnosti, iako su u današnje vrijeme ovakve peći sve rjeđe u upotrebi.

U slučaju kada nam je neka riječ nepoznata, najčešće pomaže kontekst. Tako će svi čitajući *Olga Ignatjevna davala je Vanjki bombone te ga je iz dosade naučila čitati, pisati, brojiti do sto pa čak i plesati kadrilu* odmah znati da se radi o plesu, iako će malo ko znati da je to francuski društveni ples iz 18. i 19. vijeka, da ga plešu po dva para zajedno i da je sastavljen od pet pokreta; naziva se još i četvorka ili kvadrilja. Čitanje nam pomaže da obogaćujemo svoj rječnik i učimo nove

stvari iz svoje, kao i iz drugih kultura. Međutim, vratimo se samovaru i domestikaciji jer ona nije jedina prevodilačka strategija.

Prema drugoj strategiji, mogla sam ostaviti riječ *samovar* (kao što sam i uradila) i pribjeći *forenizaciji*. Takav izbor riječi čini da tekst podsjeća čitatelja na svoju *stranost* i da se odlikuje svojom izvornošću. Navedeni slučaj i nije posebno zahtjevan za prevoditelja zato što je riječ *samovar* već pronašla svoje mjesto u našim rječnicima, ali zamislite prevoditeljev izbor i odgovornost kada se radi o potpuno novoj riječi koja ne postoji u ciljnom jeziku. Drugo prevodilačko rješenje unosi egzotizaciju, mogu mu prigovoriti jezički puristi, a možda će zahtijevati i dodatno objašnjenje u fusnoti. Međutim, čitatelj će dok čita djelo sa ovakvim prevodilačkim rješenjima biti svjestan da se radi o djelu koje je napisano na stranom jeziku i koje odražava izvornu kulturu i njene specifičnosti, a na to će ga svako malo podsjećati pomalo neobične i oneobičene riječi.

Mjesta koja su dobro i vješto prevedena nekako se kod čitatelja podrazumijevaju sama po sebi. Tako ćemo češće čuti pokude na račun prevoditeljevog rada, a dosta rjeđe pohvale. Odgovorni prevoditelj neprestano se treba truditi da izbjegne svaku moguću grešku jer, iako vam se tako možda na prvi pogled ne čini, biti prevoditelj vrlo je odgovoran posao. Posao koji zahtijeva da se značenje poruke originalnog teksta prenese, transponira sa izvornog na ciljni jezik što preciznije, ali da se pri tome sačuvaju i stilske osobenosti. I dok se u književnom prijevodu očekuje, tolerira, a nekada i priželjkuje veća sloboda, u neknjiževnom, stručnom prijevodu, preciznost je uvjetovana terminima koji su jednoznačni i rijetko sinonimični. Zamislite samo odgovornost prevoditelja kada prevodi, naprimjer, sastav lijekova ili uputu za rukovanje strojem. Složit ćete se da općenito više

poštujemo nekoga ko je preveo određeno književno djelo, a ne neku tamo uputu za korištenje kuhinjskog aparata ili čak članak u novinama. I to je, nažalost, jedna vrsta nevidljivosti prevoditelja, njegove pozicije u društvu, koja je najčešće nezavidna.

Često se kaže da je prevoditelj most između dviju kultura jer on svojim radom doprinosi proširivanju vidika, a svojim prijevodom obogaćuje ciljni jezik i kulturu. Prevodeći sa izvornog jezika on prenosi i elemente izvorne kulture i nekad doprinosi da se i ciljni jezik obogaćuje, npr. uvrštavanjem novih riječi u rječnik obogaćuje se leksički fond jednog jezika ili neki novi žanr postaje popularan u ciljnoj kulturi, čime se obogaćuje književni sistem.

Interferencija je jezična pojava kada se miješaju strukture dvaju jezika ili kada elementi jednog jezika utječu na drugi. Kod prevoditelja koji radi sa jezicima koji su genetski i strukturno srodni, kao što su, naprimjer, ruski i bosanski ili hrvatski ili srpski, interferencija može biti izraženija. Tako se pokazuje da su srodni jezici s jedne strane relativno lakši za usvajanje, ali da s druge mogu uzrokovati i poteškoće.

Kao što svako od nas ima prave prijatelje, ima i one lažne, i upravo su *lažni prijatelji* prevoditelja oni koji će ga često navesti na pogrešno prevodilačko rješenje. Tako ruska rečenica *u menja bolit zhivot* znači *boli me stomak*, a ne *boli me život*. U priči *Događaj* mačići su tako *zloba dnja*, dakle *događaj* dana, a ne *zloba*. Da, zvuči smiješno, ali takve se greške znaju potkrasti i unijeti zabunu. Svjestan međujezičkih homonima, ovakve greške prevoditelj može lako izbjeći ako je u prvom redu savjestan i odgovoran. U priči *Zinočka* upotrijebljena je ruska riječ *skuka*, znači dosada, čama, čamotinja, ovdje prevedena kao potištenost, ali ruska riječ *dosada* znači nešto sasvim drugo – ljutina, srdžba, gnjev. Međutim, čama, čamo-

tinja označavaju: prazno raspoloženje, nemoć da se razbije dosada, stanje bez akcije; potištenost, tjeskoba. S obzirom da se u kontekst riječ *dosada* nije najbolje uklapala i da sam tražila rješenje u duhu našeg jezika, odlučila sam se za prijevodni ekvivalent *potištenost*, jer bolje opisuje junakovo duševno stanje. Jasno je da koliko god je dobar dvojezični rječnik, prevoditelju pomaže kad se prisjeti sinonima (riječi istog ili sličnog značenja) ili kad se služi i jednojezičnim rječnicima za oba jezika sa kojima radi. Meni je to pomoglo u slučaju riječi *skuka*. Dakle, *dosada* je u slučaju našeg i ruskog jezika svakako vaš *lažni prijatelj*.

Ovo je školski primjer, ali opominje na vječni oprez prilikom prevođenja. I sjetite se da vam ponekad neće pomoći ni najbolji rječnik jer ćete satima istraživati, a to znači tragati, čitati, prečitavati, iščitavati, mnogo puta se vraćati na originalni tekst. Prevoditelju može pomoći i znanje nekog drugog jezika pa može pogledati kako je određena riječ prevedena na taj jezik ili jezike. Prevoditelju će, naravno, ukoliko ih ima, poslužiti i postojeći prijevodi koje svakako treba konsultirati. Dakle, ona figura koja je i dan-danas još uvijek u najvećem broju slučajeva u sjeni autora (kao što se i prijevod svija i oblikuje poput ruke u rukavici originala), onaj nit' umjetnik, nit' zanatlija (a istovremeno i jedno i drugo), onaj *bezi-meni* (kažem to misleći kako mu se, ma koliko se trudili, imena ipak niste mogli prisjetiti) – to je prevoditelj. Onaj koji fusnotama narušava linearnost teksta, a opterećuje bome i nas čitatelje svojim čestim *prim. prev.* ili *op. prev.* (što, ako niste sigurni, znači primjedba ili opaska prevoditelja) – e, to je prevoditelj. Koliko će čitatelja uopće mariti koliko je truda tijekom dugih radnih sati i dana prevoditelj uložio ne bi li se domislio značenja jedne rečenice, sintagme ili čak riječi da bi te dane smjestio na dnu stranice u fusnotu. Pojedini izdavači ili izdavačke kuće žele prijevod bez fusnota i dodatnih objašnjenja, zahtijevaju da sve mora biti sadr-

žano u samom tekstu; pribjegava se, dakle, *domestikaciji*. A neko će pak reći kako je ta fusnota baš suvišna. Međutim, prevoditelj dobro zna da upravo na njemu leži odgovornost za integralnost autorove poruke.

Sve ove pojave, problemi, izazovi, prevoditeljeva dvoumljenja i iznalaženje prevodilačkog rješenja (a u konačnici može biti odabrano samo jedno), tek su dio onog sa čim se prevoditelj u svom poslu susreće. Taj je posao uzbudljiv, kreativan, odgovoran, lijep i koristan. Sigurna sam da je kao stvoren za vas.

BIBLIOGRAFSKA NAPOMENA

Ostrige, **Устрицы**, 1884, *Budiljnik*, br. 48, str. 585–586, Potpis: A. Čehonte

Dječurlija, **Детвора**, 1886, *Peterburgskaja gazeta*, br. 19, 20. januar, str. 3, Potpis: A. Čehonte

Griša, **Гриша**, 1886, *Oskolki*, br. 14, 5. aprila, str. 4. Potpis: A. Čehonte

Događaj, **Событие**, 1886, *Peterburgskaja gazeta*, br. 323, 24. novembra, str. 3, Potpis: A. Čehonte

Vanjka, **Ванька**, 1886, *Peterburgskaja gazeta*, br. 354, 25. decembar, str. 4, Potpis: A. Čehonte

Kod kuće, **Дома**, 1887, *Novoe vremja*, br. 3958, 7. mart, str. 2, Potpis: An. Čehov

Zinočka, **Зиночка**, 1887, *Peterburgskaja gazeta*, br. 217, 10. avgust, str. 3, Potpis: A. Čehonte

Vjegunac, **Беглец**, 1887, *Peterburgskaja gazeta*, Br. 266, 28. septembar, str. 3, Potpis: A. Čehonte

Dječaci, **Мальчики**, 1887, *Peterburgskaja gazeta*, br. 350, 21. decembar str. 3, Potpis: A. Čehonte

Željna sna, **Спать хочется**, 1888, *Peterburgskaja gazeta*, br. 24, 25. januar, str. 3, Potpis: A. Čehonte

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.161.1-32

ČEHOV, Anton Pavlović

Događaj i druge priče o djeci / Anton Pavlović
Čehov ; s ruskog prevela [i pogovor] Linda
Prugo-Babić ; [predgovor Edin Salčinović]. -
Sarajevo : Mas Media : Fond Otvoreno društvo BiH,
2015. - 107 str. ; 20 cm. - (Školegijum. Lektira ;
8)

Izv. stv. nasl. na rus. jeziku. - Ništa tu nije
riješeno: str. 7-16. - Prijevod i prevođenje,
lijepe a nevjerne žene, izdajnici i lažni
prijatelji: str. 95-105. - Bibliografija: str. 107.

ISBN 978-9958-414-01-6 (Mas Media)

ISBN 978-9958-749-14-8 (Fond Otvoreno društvo)

COBISS.BH-ID 22592518

Čehov mnogo pažnje poklanja dječijem sazrijevanju, kao teme interesuju ga odgoj i obrazovanje djece, i očito nasilje kao jedan od vidova tog odgoja. Čehov, dakle, piše o temi koja nije ostala u njegovom vremenu. Sve njegove teme žive su i danas, tiču se naših đaka i zato zaslužju svoje mjesto u nastavi i lektiri.

